

Šikana mezi ženami

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Karolína Kůrková

Vedoucí práce:

Mgr. Robert Trebicki, MBA

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Šikana mezi ženami

Jméno a příjmení: **Karolína Kůrková**
Osobní číslo: P19000583
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2020/2021**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat a specifikovat šikanu mezi ženami. Porovnat tuto problematiku a její četnost výskytu u dospívajících dívek a dospělých žen. Popsat rozdíly ve vnímání a příčinách šikany a zjistit, jaké následky zanechala šikana v jejich životě.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

CAKIRPALOGLU, P., aj., 2017. *Šikana na pracovišti v České republice: teorie, výzkum a praxe*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5080-3.
KOLÁŘ, M., 2005. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-014-3.
KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6.
SVOBODOVÁ, L., 2008. *Nenechte se šikanovat kolegy: Mobbing – skrytá hrozba*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2474-4.

Vedoucí práce:

Mgr. Robert Trebicki, MBA
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

20. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. června 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

8. července 2022

Karolína Kůrková

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu práce Mgr. Robertu Trebickemu, MBA, za vstřícný přístup, cenné připomínky a ochotu, jež mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Dále bych ráda poděkovala mé mamince a kamarádkám za pomoc při distribuci dotazníků. Nakonec mému příteli za trpělivost a cenné rady při práci v programu Excel.

Název bakalářské práce: Šikana mezi ženami

Jméno a příjmení autora: Karolína Kůrková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2021/2022

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Robert Trebicki, MBA

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku šikany mezi dospívajícími dívkami a mezi dospělými ženami. Práce se skládá ze dvou stěžejních částí. Jedná se o část teoretickou, která se věnuje obecné definici šikany, charakteristice vývojových období dospívající dívky a dospělé ženy a specifikům šikany mezi ženským pohlavím. Dále se zabývá konkrétnějšími tématy potřebnými pro účel empirické části bakalářské práce, a to šikanou ve školním prostředí mezi dospívajícími dívkami a šikanou na pracovišti mezi dospělými ženami. Empirická část se věnuje popsání a vyhodnocení dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 40 studentek ze dvou středních škol a 40 zaměstnankyň ze čtyř pracovišť z Libereckého kraje. Účelem průzkumu bylo zjistit, jaká je četnost výskytu šikany u dospívajících dívek ve školním prostředí a u dospělých žen na pracovišti, a jaké jsou rozdíly v příčinách šikany mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami. Následují navrhovaná opatření, která se týkají prevence a případného řešení šikany ve školním či pracovním prostředí, závěrečné shrnutí celé bakalářské práce a seznam použitých odborných zdrojů. V závěru práce lze nalézt v příloze dotazník určený studentkám středních škol a zaměstnankyním.

Klíčová slova: šikana mezi ženami, dívčí šikana, dospívající dívka, dospělá žena, studentka, zaměstnankyně, střední škola, školní prostředí, pracoviště, kolektiv, násilí, agrese

Title of the bachelor thesis: Bullying among women

Name and surname of the author: Karolína Kůrková

Academic year of the bachelor thesis submission: 2021/2022

Bachelor thesis supervisor: Mgr. Robert Trebicki, MBA

Annotation

The bachelor thesis focuses on the issue of bullying among teenage girls and among adult women. The work consists of two main parts. The first is a theoretical part that deals with the general definition of bullying, the characteristics of the developmental stages of teenage girls and adult women, and the specifics of bullying between the female sex. It also deals with more specific topics needed for the purpose of the empirical part of the bachelor thesis, namely bullying in the school environment among teenage girls and workplace bullying among adult women. The empirical part is devoted to the description and evaluation of a questionnaire survey in which 40 female students from two secondary schools and 40 female employees from four workplaces from the Liberec region participated. The purpose of the survey was to find out the frequency of bullying among teenage girls in the school environment and among adult women in the workplace, and to identify what are the differences in the causes of bullying between teenage girls and adult women. The following are the proposed measures related to the prevention and possible solution of bullying in the school or work environment, a final summary of the entire bachelor thesis and a list of used professional resources. In the appendix a questionnaire intended for secondary school female students and female employees can be found.

Key words: bullying among women, girl bullying, teenage girl, adult woman, female student, female employee, high school, school environment, workplace, collective, violence, aggression

Obsah

Seznam tabulek	9
Seznam grafů.....	10
Úvod.....	11
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Definice pojmu šikana.....	12
1.1 Formy šikany.....	13
1.2 Účastníci šikany	14
1.3 Shrnutí první kapitoly	15
2 Šikana mezi ženami	16
2.1 Charakteristika a specifické znaky	16
2.2 Specifika období dospívající dívky a dospělé ženy	17
2.3 Přátelství mezi dívkami.....	19
2.4 Shrnutí druhé kapitoly	20
3 Šikana ve školním prostředí – dospívající dívky.....	21
3.1 Důsledky školní šikany	23
3.2 Shrnutí třetí kapitoly	24
4 Šikana na pracovišti – dospělé ženy	25
4.1 Mobbing	25
4.2 Bossing.....	26
4.3 Důsledky šikany na pracovišti	27
4.4 Shrnutí čtvrté kapitoly	27
EMPIRICKÁ ČÁST	28
5 Cíl bakalářské práce	28
6 Výzkumné otázky	28
7 Metody sběru dat	29
8 Popis zkoumaného vzorku.....	30
9 Popis průzkumu	31
10 Výsledky průzkumu	31
11 Vyhodnocení výzkumných otázek	57
12 Diskuze.....	60
13 Navrhovaná opatření	62
Závěr	64
Seznam použitých zdrojů	66
Seznam příloh	70

Seznam tabulek

Tabulka 1: následky dívčí šikany	44
Tabulka 2: následky ženské šikany	44
Tabulka 3: připomínky či poznámky	56

Seznam grafů

Graf 1: míra spokojenosti v ženském kolektivu	32
Graf 2: vzájemná konkurence žen	33
Graf 3: negativní dopad přetvářek/lži/pomluv	34
Graf 4: četnost výskytu šikany mezi ženami	35
Graf 5: účastnice šikany	36
Graf 6: druh šikany na pracovišti	37
Graf 7: podoba šikany na SŠ	38
Graf 8: podoba šikany na pracovišti	38
Graf 9: příčiny šikany na SŠ	40
Graf 10: příčiny šikany na pracovišti	40
Graf 11: svěření se se zkušeností s šikanou	42
Graf 12: řešení šikany	43
Graf 13: osobní setkání s šikanou mimo prostředí SŠ/zaměstnání	46
Graf 14: známost šikanované dívky/ženy	47
Graf 15: nejvíce uplatňovaná podoba šikany z pohledu dospívajících dívek	48
Graf 16: nejvíce uplatňovaná podoba šikany z pohledu dospělých žen	48
Graf 17: nejčastější příčina šikany u dospívajících dívek – studentky	50
Graf 18: nejčastější příčina šikany u dospívajících dívek – zaměstnankyně	50
Graf 19: nejčastější příčina šikany u dospělých žen – studentky	52
Graf 20: nejčastější příčina šikany u dospělých žen – zaměstnankyně	52
Graf 21: svěření se s potencionální šikanou	54
Graf 22: negativní vliv šikany na účastnice	55

Úvod

Bakalářská práce se zabývá tématem šikany mezi ženami. Konkrétněji pojednává zejména o šikaně z pohledu studentek středních škol a zaměstnaných žen. Toto téma práce je zvoleno s ohledem na osobní zkušenosti autorky, která o poměrně komplikované problematice šikany mezi ženami, zejména na pracovišti, začala v poslední době slýchat od blízkého okolí čím dál častěji. Sama autorka má osobní zkušenost s šikanou mezi dívkami na základní škole a je si vědoma, že se šikana v dívčím kolektivu může často skrývat i pod záštitou přátelství, a o to více dokáže být bolestivá a před okolím skrytá. Protože problematika obecně šikany na základních školách je již mnoha závěrečnými pracemi zkoumána, chtěla se autorka zaměřit na šikanu mezi ženským pohlavím v rámci cílové skupiny dospívajících dívek na střední škole a dospělých žen na pracovišti. Proto je i výběr středních škol a konkrétních pracovišť zvolen dle oborů a zaměření, která jsou typická svým převážným zastoupením dívčího či ženského kolektivu. To jest středoškolský obor předškolní a mimoškolní pedagogiky, kosmetických služeb, kadeřnice a oblast zdravotnictví či školství v rámci mateřských škol.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat a specifikovat šikanu mezi ženami, porovnat tuto problematiku a její četnost výskytu u dospívajících dívek a dospělých žen, popsat rozdíly v příčinách šikany a zjistit, jaké následky zanechala tato šikana v jejich životě. Pro dosažení cíle bakalářské práce je zvolena metoda kvantitativního šetření ve formě dotazníku.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. První kapitola teoretické části definuje šikanu jako takovou, zmiňuje 5 vývojových stádií šikany, rozlišuje jednotlivé formy šikany a věnuje se jejím účastníkům. Druhá kapitola již specifikuje problematiku šikany mezi ženami, charakterizuje vývojová období dospívající dívky a dospělé ženy a na závěr přibližuje přátelství mezi dívkami a určitá úskalí s ním spojená. Třetí kapitola se zabývá konkrétněji šikanou ve školním prostředí mezi dospívajícími dívkami, jejími možnými příčinami a důsledky. Čtvrtá kapitola se zabývá konkrétněji šikanou na pracovišti mezi dospělými ženami, termíny mobbing a bossing a případnými příčinami či důsledky této šikany. Empirická část shromažďuje, popisuje a vyhodnocuje informace získané během dotazníkového šetření od 40 studentek středních škol a 40 zaměstnankyň z Libereckého kraje. Dále obsahuje popis použitých metod, konkrétní popis zkoumaného vzorku, průběhu průzkumu, vyhodnocení výzkumných otázek, diskuzi, navrhovaná opatření a závěrečné shrnutí celé bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Definice pojmu šikana

Šikanu lze charakterizovat jako agresivní (též manipulativní) záměrné a opakované chování vůči druhému s cílem mu psychicky či fyzicky ublížit, a to při vzájemné nerovnováze sil. Tedy slabší oběť je šikanována mocnějším jednotlivcem nebo skupinou osob, tudíž je neschopna se účinně bránit (Kollerová, Pospíšilová, Janošová 2020, s. 1). *Asymetrie sil mezi aktéry šikany se nemusí týkat výhradně sil fyzických, může se projevat např.: intelektuální převahou agresora, větší mírou zkušeností, odolnější psychikou, vyšší sociální způsobilostí apod.* (Zvírotský, Bendl, Richterová 2021, s. 12).

V závislosti na společnosti a jejího častého nepochopení hranic šikany rozlišuje Martínek (2015, s. 128) šikanu a teasing. Pojmem teasing označuje to, co šikanu může připomínat. Respektive z anglického překladu se jedná o škádlení, např. vzájemné provokování mezi dětmi, žalování, chichotání se. Tento jev se odlišuje od šikany tím, že se projevuje bez úmyslu někomu ublížit a účastníkům není nepříjemný.

Dle Koláře (2005, s. 27–35) lze na šikanu nahlížet z praktického pohledu ze tří hledisek:

- **šikanování jako nemocné chování:** Toto hledisko se zaměřuje na vnější rysy šikany, popisuje nejnápadnější typy a formy konkrétního patologického chování. Zahrnuta je zde fyzická a slovní agrese, používání zbraní a zastrašování jejich pomocí, krádeže, ničení věcí nebo násilné a manipulativní příkazy.
- **šikanování jako závislost:** Toto hledisko již nahlíží na problematiku šikany zevnitř. Zabývá se vztahem mezi aktéry šikany – agresorem a obětí. Jedinci jsou ve skupině rozdělení na „silné“ a „slabé“. Hlavní myšlenkou je zde skrývání vlastního strachu mezi jedinci „silnými“, a naopak využití této skutečnosti k vyvolání strachu u „slabších“. Postupně se toto rozdělení skupiny agresorů a obětí stává na sobě závislé.
- **šikanování jako porucha vztahů ve skupině:** Toto hledisko chápe šikanu jako problém celé skupiny, již není středem pozornosti pouze agresor a oběť.

V souvislosti s posledním výše zmíněným bodem – *šikanování jako porucha vztahů ve skupině*, je potřeba objasnit **5 vývojových stádií šikany** stanovených Kolářem. Kolář (2000, s. 31–37) těmito 5 stádii znázorňuje negativní, též chorobný, proces změny chování skupiny, kterým jsou postupně mrzačeny vztahy uvnitř ní. Jednotlivé stupně popisují závažné proměny vztahů členů skupiny k normám, hodnotám a postojům šikanování.

1. **Zrod ostrakismu** = počátek šikany charakteristický vyčleněním jedinců nejméně oblíbených, tzv. „outsiderů“. Tito jedinci jsou vystavováni převážně mírným formám psychického násilí. Nejsou uznáváni, ostatní je ignorují, pomlouvají apod.
2. **Fyzická agrese a přitvrzování manipulace** = psychické násilí postupně přerůstá ve fyzickou agresi. Zpočátku se jedná o fyzickou agresi mírnou a na první pohled prakticky obtížně rozpoznatelnou. Oběť představuje uvolnění napětí a katarzi nepříjemných pocitů ostatních členů skupiny.
3. **Vytvoření jádra** = klíčové stádium, kdy se v důsledku nepozastavení rozvoje šikany připojují k agresorovi další jednotlivci. Nejedná se pouze o náhodný výběr oběti, stává se jí většinou již dříve ostrakizovaný jedinec. Skupina agresorů uplatňuje systematickou spolupráci.
4. **Většina přijímá normy agresorů** = téměř všichni přejímají normy platné ve skupině agresorů, včetně disciplinovaných žáků. Ti se přizpůsobují pod tlakem agresorů a souvisejícího strachu z potrestání z důvodu porušení daných norem. Při aktivním zapojení do šikanování pociťují uspokojení.
5. **Totalita neboli dokonalá šikana** = agresoři se stávají takzvanými vůdci, kteří o dění ve skupině radikálně rozhodují. Jsou respektováni všemi členy skupiny. Oběti jsou považovány za takzvané otroky neschopné se bránit. Formy násilí se čím dál více prohlubují a přitvrzují, mizí poslední zábrany.

V současnosti se šikana řadí k nejzávažnějším negativním jevům ve školním prostředí. Nicméně tento jev není spojen pouze s prostředím školy, netýká se ani pouze určité věkové kategorie. K projevům šikany může docházet v různých sociálních skupinách, jak v prostředí mateřské školy, tak vysoké školy, ve skupinách volnočasových kroužků, ale také na pracovišti mezi spolupracovníky či nadřízenými a podřízenými (Vašutová 2008, s. 97). Tato práce se však bude od 2. kapitoly blíže věnovat zejména šikaně mezi ženským pohlavím, a to u dospívajících dívek a dospělých žen.

1.1 Formy šikany

Poté, co byl přiblížen pojem šikany jako takové, je potřeba zmínit a rozlišit konkrétní formy a projevy šikanujícího chování. Podoby šikany jsou členěny v mnoha zdrojích různorodě. MŠMT (2020, s. 2) rozlišuje šikanu přímou, nepřímou a kyberšikanu. **Přímá forma** se projevuje ve fyzické (kopání, tahání za vlasy atd.) či verbální (např. vyhrožování, nadávání, ponižování, manipulativní příkazy) a neverbální podobě (tj. vysmívání, odcizení či ničení osobních věcí apod.). **Nepřímou formou** je myšleno chování, které záměrně (avšak převážně

skrytě) oběť staví do pozice, kdy je vyčleňována z kolektivu a ignorována. O oběti kolují lži a pomluvy, které mají negativní dopad na její sociální status. K tomuto šíření psychického či fyzického násilí je většinou využívána třetí osoba, takzvaný prostředník. **Kyberšikana** je charakterizována jako šikana uskutečňována za použití elektronických prostředků. Konkrétněji se může jednat o zakládání falešných účtů na jméno oběti, šíření ponižujících videí a fotografií s její osobou na internetu či zasílání výhružných zpráv na sociálních sítích, SMS zpráv, případně e-mailů.

1.2 Účastníci šikany

Jak již bylo naznačeno v předešlých kapitolách, mezi účastníky šikany v užším vymezení spadají agresori, oběti, ale též přihlížející neboli sociální skupina, uvnitř které se šikana odehrává. Z širšího pohledu při řešení problematiky šikany však také nelze opomenout rodiče zainteresovaných dětí, pedagogy či místní komunitu. Co se fenoménu šikany týká, velkou roli v dnešní době hrají také média, která mohou ovlivňovat pohled a chování celé společnosti (Říčan, Janošová 2010, s. 53).

Martínek (2015, s. 161–163) zmiňuje na základě svých praktických zkušeností, že zásadní predispozicí k budoucí pozici **agresora** je původ z disharmonického prostředí. Na takového jedince mohou rodiče ve své výchově působit nečitelně, jejich chování nelze předvídat a dítě se díky tomu cítí ohrožené. Častým úkazem jsou hrubé a necitelné tresty nebo zákazy uplatňované rodiči. Ohrožující výchovou se tedy může stát i její autoritářský styl, respektive velmi přísné podmínky a neustálý dohled rodičů. Opačný problém činí výchova bez jasně definovaných hranic s nedbalým přístupem rodičů a příliš velkou volností poskytnutou dítěti. Lze zmínit také výchovu, která dítě staví do situace, kdy vlastní vše, na co si vzpomene. Hlavní předností jsou v rodině materiální věci, na úkor toho dítě postrádá kvalitní citové pouto s rodiči, čímž trpí i budoucí mezilidské vztahy jedince.

Agresorem bývá většinou osobnost sebejistá, neempatická s chtitěm po dominantnosti, sebeprosazení a s nedostatečně vyvinutým svědomím. Častá je fyzická převaha agresora, kterou však dle Vavrečkové (2001 in Bendl 2003, s. 44) jedinci méně tělesně zdatní zvládají úspěšně kompenzovat vyšší inteligencí. Erb (2000 in Vašutová 2008, s. 109) se naopak domnívá, že *na první pohled velice suverénní lidé mají často ve skrytu duše strach, který mají snahu zastřít právě hrubým a násilnickým chováním*. V jeho pohledu může být tedy agresor vnímán i jako málo sebevědomý, zakomplexovaný člověk, který pochybuje o sobě samém, což se promítá právě ve vyšší inklinaci k násilí.

Oběti se nejčastěji stává jedinec vychovávaný příliš ochranářským způsobem (úzkostně pečující matkou), díky čemuž může vykazovat zvýšenou hranici bojácnosti, nižší schopnost samostatnosti a obtíže s prosazením vlastních názorů. Rizikový faktor pro oběť představuje také její odlišnost od majoritní skupiny, jakýkoliv handicap, neoblíbenost v sociálním kolektivu, stejně tak i její nadání či výjimečnost (Vágnerová, aj. 2011, s. 86, 87). Odborné zdroje se však shodují, že východiska pro výběr oběti jsou rozmanitá a může se jí stát víceméně kdokoliv. *Na straně oběti je zajímavým faktem, že demonstrováná slabost a bezbrannost ještě více zvyšuje tendenci chovat se k takovému jedinci agresivně nebo přinejmenším s despektem* (Vágnerová in Pugnerová, Kvintová 2016, s. 162).

Šikana ovlivňuje nevyjímaje i její **přihlízející** a přináší jim určitou sociální zkušenost, která se promítá v jejich pohledu na sílu, odvahu, empatii, autoritu či bezprávi. Svědci šikany bývají definováni jako ti, co vědí či přímo pozorují, že se šikana odehrává, ale i přesto nezasáhnou ve prospěch oběti (Vašutová 2008, s. 115). Většinou se jedná o jedince s původně kladným morálním postojem, avšak tlak ze strany skupiny a příslušných norem způsobí pocit bezmoci a paralýzy s typickým strachem z aktivního zasáhnutí jedince vůči šikaně (Vágnerová 2011, s. 88). Čím delší časový úsek šikana ve skupině probíhá, tím nižší je naděje na projevení přízně směrem k oběti. Dokonce přihlízející postupně mění své uvažování týkající se probíhající šikany a někteří se přidávají k agresorům či fungují jako pomocníci, kteří začínají chápat oběť jako počátek celého problému (Říčan, Janošová in Janošová 2011, s. 27).

1.3 Shrnutí první kapitoly

V první kapitole této práce byl definován pojem šikany i s odlišením šikany od teasingu neboli škádlení. Uvedeny byly také 3 pohledy na problematiku šikany dle M. Koláře a na to navazujících 5 vývojových stádií šikany, kterými se postupně mění vztahy uvnitř skupiny, ve které šikana probíhá. Následovalo rozlišení forem a projevů šikany formulované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Na závěr byli zmíněni účastníci šikany, a to zejména s přihlédnutím k rodičovské výchově související s disharmonickým domácím prostředím. Druhá kapitola se bude věnovat již šikaně mezi ženským pohlavím. Nejdříve v obecné rovině s odlišením od šikany chlapecké a poté bude specifikována konkrétními charakteristickými rysy dívčí šikany. Popsána budou také specifika období dospívající dívky a dospělé ženy, které zároveň ovlivňují rozdílné příčiny šikany mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami. Poslední podkapitolou budou charakterizovány rysy dívčího přátelství.

2 Šikana mezi ženami

Jak uvádí Erb (2000, s. 8), násilí obecně je stále uskutečňováno častěji na ženách. Dle tohoto autora to souvisí již s rozlišnou výchovou chlapců a dívek, tj. s odlišným přístupem rodičů k určitému typu pohlaví. Od dívek se očekává, že se vždy přizpůsobí a ustoupí, zároveň mívají tendenci obviňovat samy sebe za to, že jim je ubližováno. *U dívek se agresivní chování obecně neočekává* (Janošová 2008, s. 164). Tím spíš činí agresivní chování dívek a žen vyšší míru negativního překvapení a nepochopení ve společnosti. S tím souvisí i pravděpodobně vyšší schopnost ženského pohlaví k empatii a soucítění s utrpením oběti (Perry, aj. in Janošová 2008, s. 164).

Na druhou stranu z uskutečněných výzkumů vyplývá, že žádné významné rozdíly v agresivitě chlapců a dívek nebyly nalezeny. Na obdobné úrovni prožívají tudíž i dívky pocity vzteku, nenávisti či zlosti. Avšak většinou chlapci bývají těmi nejagresivnějšími jedinci, čímž jsou jejich činy více postřehnutelné. Dívky svoje emoce naopak ventilují zejména nepřímým způsobem, tj. více neviditelným, méně impulzivním a převážně verbálním (Baumgartner in Janošová 2008, s. 164). *Z výše uvedeného lze předpokládat, že rozdílem mezi dívkami a chlapci není míra agrese, ale spíše její forma* (Janošová 2008, s. 164).

2.1 Charakteristika a specifické znaky

Předchozí odstavec naznačuje, že dívčí šikana převažuje zejména ve formě psychického násilí, oproti tomu ta chlapecká je typická převážně přímou, fyzickou agresí (Kolář 2011, s. 80). Ačkoliv je chlapecká šikana touto formou více viditelná, nevylučuje se tím, že u šikany mezi dívkami lze zaregistrovat i morálně trýznivějších podob. Fyzická agrese totiž může být mezi ženami nižší, ale tím více se uskutečňuje prostřednictvím rafinovanějšího ponižování (Jedlička, Koř'a 1998, s. 88). Proto je také častokrát (nemusí to být však tak vždy) skloňována jako šikana velmi nenápadná. Ženy na druhé ženy, a to i v rámci původního přátelství, uplatňují zejména šikanu formou vyčleňování, fám, pomluv či intrik. Například v prostředí školní třídy se postupně i ostatní dívky obávají a tím pádem vyhýbají udržování přátelství s vyčleňovanou spolužačkou, čímž se stává dívčí oběť velmi osamělá (Janošová 2011b, s. 17).

Kolář (2011, s. 81, 82) uvádí následující 3 charakteristické znaky dívčí šikany:

- **zbraně dívek mají převážně psychickou podobu** = S tímto bodem souvisí již výše zmiňovaný fakt, a to takový, že se šikana mezi dívkami odehrává převážně prostřednictvím psychického a emocionálního nátlaku čili přímé verbální a nepřímé agrese. Izolaci oběti popisuje M. Kolář jako skrytou sociální agresi. Motiv ublížit je obtížně prokazován, dokonce sama agresorka ho v některých případech není

schopna pojmenovat. Na první pohled nevinné činy agresorky jsou ve skutečnosti velmi dobře promyšlené a vychytralé.

- **šikana se děje v kamarádkém převleku** = Dívky agresorky páchají činy šikany za přetvářkou úsměvu a přátelství. Jsou schopny využít znalosti těch nejcitlivějších míst své oběti. Kamarádky spolu mohou běžně trávit i volnočasové aktivity, avšak při jakékoliv vzájemné neshodě dochází k tzv. pomstě ze strany agresorky.
- **častější a intenzivnější závislost mezi ničitelkou a obětí** = Mezi agresorkou, která postupně zvyšuje své formy násilí, a obětí, která naopak čím dál méně protestuje proti tomuto nátlaku a ubližování na sobě samotné, vzniká vzájemně potřebný vztah. Dokonce je patrné, že se mnohdy šikanovaná dívka přiklání v kladném slova smyslu k samotné agresorce a vnímá ji jako svou přítelkyni.

2.2 Specifika období dospívající dívky a dospělé ženy

Ve spojitosti s tématem této práce zabývající se konkrétně šikanou mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami, je také potřeba přiblížit daná specifika vývojových období těchto dvou věkově odlišných kategorií. Ta totiž také mohou přispět k rozličným příčinám směřujícím k vypuknutí šikany.

Právě v **období dospívání**, respektive adolescence (cca 12/13–19 let), bývají charakteristické výrazné vývojové změny u dívek i chlapců, mnohdy nepředvídatelné události s nimi spojené a situace, které takřka vybízejí k nebezpečnému či patologickému jednání. Nápadné změny nastávají jak v tělesném vzhledu, tak v emočním, kognitivním a sociálním vývoji (Thorová 2015, s. 414). V reakci na tyto změny narůstá osobní nejistota dospívajících a zároveň touha po novém sebepojetí (Janošová, aj. 2016, s. 142). V období dospívání rovněž přibývá podíl dívek, které trpí psychickými poruchami zapříčiněnými pocity méněcennosti, nedokonalostí související s jejich ideálem ženské štíhlosti atd. (Karsten 2006, s. 102, 104). U dospívajících dívek je kladen větší tlak na jejich zevnějšek, který určuje jejich sociální prestiž. Oproti chlapcům, u kterých hrají stejně důležitou roli i jiné vlastnosti a vzhled není tak zásadní (Vágnerová 2012, s. 473).

Rozhodujícím a o to více významným prvkem během dospívání jsou vrstevnické vztahy, které ovlivňují chování a osobnost dospívajícího jedince (Lerner, Galambos in Thorová 2015, s. 414). Dospívající touží po uznání od svých přátel a je pro ně zásadní, jaký názor mají vrstevníci na jejich osobu a jednání. Ve vzájemných vztazích je zřejmá přecitlivělost vůči odmítnutí a kritice od vrstevníků. Čím více se jedinec cítí osamělým a nenachází oporu od blízkých kamarádů či rodiny, tím snáze se stává obětí psychické manipulace (Thorová 2015,

s. 421, 423). Přetrvávající agresivní chování u dívek v dospívání je zmiňováno v souvislosti s jeho neukončeným trváním v dětství, konkrétně to bývá do 13 let věku dívky (Karsten 2006, s. 103).

Adolescent získává v tomto období důležité sociální zkušenosti (leckdy velmi dramatické a impulzivní), kterými zároveň formuje své sociální dovednosti. Toto období je proto v mnoha zdrojích popisováno jako velmi neklidné a bouřlivé. Aby se předcházelo konfliktním situacím, je potřeba, aby měl dospívající k dispozici pomoc od povolanych (Thorová 2015, s. 415).

Období dospívání je obecně pro dívky počátkem přemýšlení o vlastní budoucnosti, uvažování a rozhodování o svých následujících krocích v životě. Jejich myšlenky často spadají k volbě studia, k souvisejícímu určení určitého profesního směru či k intimnímu životu. Primárním cílem dospívajících je vytvoření vlastní identity a příprava na život dospělého člověka. Díky prvním brigádám se učí zacházet s penězi, mají představu o výdělku a korigují svou schopnost spoření si. Vztah s rodiči nabývá proměny ve více demokratický, vyvážený a nezávislý. Zároveň s tím se utváří asertivní a kritický postoj k autoritám (Thorová 2015, s. 416, 419).

Období dospělosti nelze přesně definovat, zralost každého jedince se odvíjí zejména od jeho životní cesty a prožitých zkušeností. Thorová (2015, s. 433) ho dle věkové hranice rozděluje na 3 období: mladá dospělost (20–35 let), střední dospělost (35–50 let) a pozdní dospělost (50–70 let). Vzhledem k zadání této práce bude dále převážně řešeno období mladá a střední dospělosti.

Období dospělé ženy je obecně typické následujícími významnými životními milníky: výběr profese a budování vlastní kariéry, výběr životního partnera a budování vztahu s ním, založení rodiny a výchova dětí. Striktně oddělené úkoly ženy a muže v domácnosti fungují jako přežitá představy o tradičních pohlavních rolích, dnes již čím dál více oblastí spadá pod kompetence obou pohlaví (Karsten 2006, s. 117, 118). V období dospělosti stále přetrvává vyšší poměr žen vůči mužům trpících psychickými poruchami. Samozřejmostí je souvislost s aktuální osobní a sociální životní situací – spokojenost s partnerstvím, se zaměstnáním, s počtem dětí, s finanční situací, se stupněm dosaženého vzdělání apod. Mezi charakteristické vlastnosti žen, které samy zmiňují a kladnému psychickému stavu nepřispívají, patří například zdrženlivost, méně důvěry v budoucnost, nižší sebevědomí, nerozhodnost, náladovost či nesmělost (Karsten 2006, s. 142, 143).

Dospělý člověk by měl umět přijímat kompromisy, dokázat se podřídit, odpustit chyby, pomáhat druhým apod. V rámci pracovního života se formují významné profesní znalosti

a dovednosti, v rámci osobního krystalizují přátelské vztahy. Na ty však v návaznosti se vzrůstajícími povinnostmi zbývá méně volného času (Thorová 2015, s. 440, 441). Při dosažení třicátého věku si prochází někteří lidé krizovým obdobím, které je známé svými negativními specifickými projevy. Může se týkat problémů se založením rodiny, s omezením v souvislosti s navázáním plnohodnotného emočního vztahu s partnerem, pocitu stereotypního života, únavy ze sociálních vztahů nebo nespokojenosti s mezilidskými vztahy na pracovišti. Člověk si v takové chvíli není jistý sám sebou a svou pozicí v životě (Thorová 2015, s. 443, 444).

Ve střední dospělosti je již člověk vnímán jako zkušenostmi nabytý jedinec, který již rozvíjí svou životní cestu dle plánů vyvíjejících se v období mladé dospělosti. Nicméně se také objevuje konkurence ve formě mladšího spolupracovníka, která může znamenat budoucí zdroj obav, konfliktů a přetížení člověka středního věku. V tomto období a při snaze sladit život rodinný a pracovní dochází častěji ke ztrátě motivace dospělého člověka a k jeho stavu vyčerpání. Sociální zkušenosti této věkové kategorie mohou být velmi rozličné, někteří muži jsou již ženatí a ženy vdané, některé páry mají například 2 děti, jiní se teprve o početí dítěte snaží nebo o něm vůbec neuvažují (Thorová 2015, s. 445). Díky tomu může také vznikat odlišný pohled na svět dvou dospělých lidí s rozdílnými prioritami, hodnotami a cíli. Je na každém, jak se k tomu postaví. Je však patrné, že i v období dospělosti vznikají vzájemné nesympatie, pocity závidění, strach z konkurence, které narušují sociální klima ve společnosti a zejména na pracovišti. To může naznačit, že i mezi dospělými ženami a muži může docházet (a dochází) k šikanujícímu chování (Svobodová 2008, s. 34).

2.3 Přátelství mezi dívkami

Kromě výše zmíněné charakteristiky období dospívající dívky a období dospělé ženy je také příhodné stručně specifikovat přátelství mezi ženským pohlavím, které se odlišuje některými rysy od toho chlapeckého. Dívky – kamarádky – si bývají navzájem velmi blízké, lépe si naslouchají, běžně si sdělují svá intimní tajemství, pocity, prožitky, respektive jsou k sobě otevřenější (Janošová 2011a, s. 20). V opozici s chlapci mají dívky vyšší tendenci k jednání, které je od nich očekáváno v rámci dívčího přátelství, poněvadž pociťují vyšší obavy ze ztráty těchto přátelských vztahů a z následné změny postojů a názorů okolí na jejich osobu. Známa je také vyšší potřeba dívek zavděčit se všem. Na úkor udržení si kamarádství jsou dívky schopné zajít až k intrikám a lžím či naopak k zastávání pozice, kdy jsou zneužívané svou „kamarádkou“ (Dellasega, Nixon in Janošová 2011a, s. 20; Beal in Janošová 2011a, s. 20).

Nicméně na hierarchii přátelství mezi dívkami není kladen takový důraz jako u přátelství mezi chlapci. Dívky si přirozeně spíše zakládají na řešení situace prostřednictvím kompromisu, kterým by se vyvarovaly jakýmkoliv rozporům mezi sebou (Benenson in Janošová 2011a, s. 20). Případné konflikty jsou uskutečňovány převážně nepřímými činy, např. pomluvami nebo mají takový dopad, že konfliktní zkušeností zaniká celé přátelství, které se však uplynutím určitého časového období může opět obnovit (Gilligan in Janošová 2011a, s. 20).

Vztah nejlepšího kamarádství vzniká zejména mezi dvěma dívkami. Avšak obvyklé je také seskupení tří nejlepších kamarádek, v tomto případě však může častěji tento vzájemný vztah ústít ve vypjatější a navzájem konkurující podmínky. Což souvisí i s následně skrytým upřednostňováním vztahu pouze mezi dvěma členkami v dané trojici nejlepších přítelkyň. V období dospělosti začínají být rozdíly v přátelství mezi ženami a přátelství mezi muži postupně méně zřetelné, ale i přesto některé jejich specifické genderové rysy přetrvávají (Janošová 2011a, s. 20, 21).

2.4 Shrnutí druhé kapitoly

Druhá kapitola se věnovala již konkrétněji šikaně mezi ženami. Nejprve bylo uvedeno, že žádné významné rozdíly v míře agresivity chlapců a dívek nebyly nalezeny. Odlišnou se totiž stává převážně forma agrese. Dále byly popsány specifické znaky šikany mezi ženským pohlavím a také její konkrétní 3 charakteristické znaky definované M. Kolářem. Následovalo stručné vymezení určitých specifik období dospívající dívky a období dospělé ženy, které bylo zaměřeno zejména na odlišné vývojové úkoly těchto dvou období, včetně aspektu psychického a mezilidských vztahů. V závěru druhé kapitoly se tato práce zaměřila na specifikaci přátelství mezi dívkami a problematiku s ním spojenou. Další kapitola se bude zabývat tématem šikany probíhající mezi dospívajícími dívkami ve školním prostředí.

3 Šikana ve školním prostředí – dospívající dívky

Z hlediska empirického výzkumu této práce je potřeba se také zaměřit na šikanu odehrávající se ve školním prostředí. Šikana mezi dospívajícími se vyskytuje převážně v kontextu školy, protože škola představuje intenzivní vrstevnické sociální prostředí. Šikana ve školním prostředí probíhá zejména v okamžiku nepřítomnosti pedagogického dozoru, například ve školních šatnách, na toaletách, na chodbách nebo v jídelnách (Wagstaff, McLuckey 2016).

Se školním prostředím se nevyhnutelně pojí školní klima, které ovlivňuje téměř každodenní život žáků. Kvalita školního či třídního klimatu je ovlivňována mnoha faktory, může se jednat o kvalitu vztahů mezi žáky, pedagogy nebo vedením školy. Navenek se projevují mírou schopnosti důvěry, solidarity, spolupráce nebo naopak soutěživosti. Jak již může být jasné, nízká kvalita školního klimatu přispívá k vyššímu výskytu šikany a k souvisejícímu poklesu představy o škole, jako o bezpečném prostředí (Janošová, aj. 2016, s. 308). Proto je také jedno z důležitých opatření, jak v celé škole, tak jednotlivých třídách, zajištění klidné atmosféry s jasně nastavenými pravidly. Třídní učitel by měl plnit úlohu takzvaného bezpečného přístavu, kterému žáci důvěřují a vědí, že se na něj v případě potíží mohou obrátit. Vhodné je také otevřeně diskutovat o problematice šikany, nevyhýbat se tomuto tématu a poskytovat podobnou informovanost rodičům (Šauerová 2022).

Dle Wagstaffa a McLuckeyho (2016) je však málo pravděpodobné, že by šikanování dospívající hledali pomoc u učitelů nebo jiných dospělých. Proto je také zaměstnancům školy doporučováno, aby zvážili možnost probíhající šikany i v případě, kdy se u studenta projevují dlouhodobé somatické příznaky, jako jsou bolesti hlavy, žaludku nebo potíže se zvýšenou únavou. Samozřejmě je zapotřebí, aby byl pedagog obecně vnímavý k aktuálnímu dění ve třídě, k vzájemným vztahům mezi žáky a při případných náznacích šikanujícího chování zasáhl jednoznačným negativním postojem k takovému jednání. S čímž také souvisí vhodnost jasně deklarovaného nastavení adekvátních a přiměřených sankcí při nedodržování stanovených pravidel v chování. Při případném podezření na probíhající šikanu ve škole je zároveň nutné zahájit spolupráci s rodiči oběti, případně s povolanými odborníky zabývajícími se řešením šikany (Martínek 2015, s. 167).

Jak již bylo naznačeno v kapitole 2.2 – faktory, které také mohou přispět k započetí dívčí šikany se zároveň týkají i probíhajících somatických, psychických a jiných změn v dospívání. Co se týká výrazných změn dospívajících dívek – začíná se viditelně měnit postava dívky na základě zvýšené produkce estrogenu, dívkám v tomto období rostou prsa, tvarují se boky, pánev a stehna. Zároveň v těchto oblastech dochází ke zvýšenému ukládání tuků,

objevuje se výraznější ochlupení v oblasti podbřišku a podpažních jamkách. Dívky začínají své tělo vnímat odlišně, formuje se vztah dívky k vlastnímu tělu, který je podmíněn i reakcemi okolí (zejména vrstevníků). Typickým znakem dospívání u dívek je příchod menstruace, proto je také dospívání dívek vnímáno jako traumatictější než dospívání chlapců. Dívky v návaznosti na to začínají řešit charakteristická ženská témata a zvyšuje se jejich zájem o druhé pohlaví. Mohou trpět premenstruačním syndromem, který ovlivňuje jejich soustředění ve vyučovací hodině, míru únavy apod. Na základě hormonálních proměn dochází ke změnám emočního prožívání, zvyšuje se intenzita emočních prožitků. U dospívajících dochází k růstu egocentrismu s projevy větší introverze. Dospívající již dokáží reflektovat vlastní pohnutky a činy druhých. Zároveň jsou více vystaveni nepříjemným myšlenkám, co si o nich druzí myslí, protože již disponují schopností vlastních úsudků bez potřeby názorů druhých. Svou roli také hraje společenský požadavek zvýšené péče o vzhled dívek, u chlapců na úpravu zevnějšku není brán tak silný ohled. Vrstevnická skupina naléhá na své členy, aby se nijak neodlišovali. V opačném případě jsou totiž odlišnosti v chování či vzhledu kritizovány, případně jsou zdrojem posměšků. Jedinci proto cítí potřebu kontrolovat své projevy se záměrem přizpůsobení se většině (Janošová 2008, s. 197–199, 209, 212). Vlivem období dospívání též dochází ke schopnosti abstraktního a systematictějšího myšlení, k rychlejšímu zpracování informací. Postupně dozrává tzv. centrum rozhodování a řízení různých projevů, které je odpovědné za usměrňování uvažování, chování a projevů impulzivitu dospívajících (Vágnerová 2012, s. 369, 373).

Co se týče školní dívčí šikany v období dospívání, je patrná zejména ve studijních oborech známých svou vysokou koncentrací dívčího pohlaví, tím může být například obor ošetrovatelství, kosmetologie či předškolní pedagogiky (LeBlanc 2010, s. 8). Při porovnání chlapecké a dívčí šikany je možné si povšimnout určitých rozdílů. Chlapci využívají taktiky vyhrožování fyzickým násilím, případně se k této přímé formě agrese i později uchýlí. Oproti tomu dívky volí spíše nepřímou, pasivní a verbální agresi ve formě slovních urážek, pomluv/výsměchů (týkající se například postavy, účesu, oblékání, kožních problémů, gest nebo hlasu), dále formy sociální izolace oběti nebo její přehlížení. Chlapci tuto šikanu neskrývají před očima druhých, což naopak u dívek bývá typické, šikanující chování se často snaží maskovat. U dívek je více pravděpodobné, že budou šikanovat jinou dívku. Může u nich docházet k tomu, že takzvaně soupeří mezi sebou navzájem o své místo v dívčím, ale i obecně třídním kolektivu. U chlapecké šikany bývají oběti jak chlapci, tak dívky. Agresivní chování chlapců je také často spojováno s maskulinitou a dokázáním si moci či vlivu ve vrstevnické skupině. Dle výzkumů je dosažení maskulinity pro chlapce zároveň cílem, jak se vyhnout šikaně. Tento fakt koreluje s kulturními hodnotami a společenským očekáváním, které je

kladeno na chování a jednání jednotlivých genderově odlišných pohlaví (Kohleriter 2018; Hellström, Beckman 2019, s. 90, 91).

Jak již bylo uvedeno, dívčí šikana je specifická zejména na pohled méně viditelnou a rafinovanější formou, což zapříčiňuje i její následné ztížené odhalení či komplikovanější průběh vyšetřování šikany v konkrétní škole (LeBlanc 2010, s. 8, 9) V rámci dívčí šikany s typickým rysem vyčleňování a izolace oběti je tudíž možné, že se ani z dlouhodobého hlediska nebudou vyskytovat takové přestupky šikanujících, které by svými projevy byly jednoznačně napadnutelné. Z tohoto důvodu je vyžadováno citlivější posouzení závažnosti dívčí šikany a případné následné nápravy vztahů ve školní třídě. *Zásadní je existence či absence empatie spolužaček k izolované žačce a míra jejího strádání* (Janošová, aj. 2016, s. 340).

Proto by měla mít škola již předem vytvořený funkční bezpečnostní a krizový plán, který lze v případě výskytu i konkrétně specifické dívčí šikany využít. V rámci prevence proti šikanujícímu a jinému nevhodnému chování je též příhodné ve školských institucích navázat spolupráci s organizacemi zabývající se touto problematikou a pravidelně poskytovat jak pedagogickému sboru, tak žákům školy, osvětu tématu šikany prostřednictvím různých přednášek či seminářů (MŠMT 2020, s. 27, 28).

3.1 Důsledky školní šikany

Šikana ve školní třídě má významné důsledky, které, jak již bylo v předešlých kapitolách zmíněno, negativně ovlivňují vztahy v celé skupině, ale i například etický a psychický vývoj jejích jednotlivců – obětí, agresorů, ale i svědků šikany (Říčan, Janošová 2010, s. 13).

M. Kolář shrnuje tyto důsledky v rámci 4 destruktivních účinků pramenících z šikany:

- **Poškození fyzického a psychického zdraví oběti** – častokrát dlouhodobého, ba dokonce trvalého charakteru
- **Fixování antisociálních postojů u agresorů** – zároveň s tím získání vyšších predispozic k trestným činům v dospělosti; formuje se patologický mravní a duchovní vývoj agresora
- **Ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny** – přihlížející šikany začínají vnímat společnost z hlediska bezpráví, kdy agresorovi může dané násilí procházet bez jakéhokoliv postihu (což směřuje k budoucímu pasivnímu a apatickému řešení obdobných situací); ztrácí důvěru ve schopnost ochrany a bezpečí ve školním prostředí

- **Snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku** – výchovný a vyučovací proces je ve školní třídě, kde se šikana odehrává, narušený a stává se nesmyslným (Kolář 2011, s. 155, 156)

Největším ohrožením v rámci šikany prochází nepochybně její oběť, šikana pro ni představuje změnu ve vnímání sebe samotné, svého okolí, obecně sociálního života, má celkový negativní dopad na její prožívání a rovněž se dotýká jejího školního výkonu. Oběť je vystavena neustálému pocitu ohrožení, který je z dlouhodobého hlediska velmi vyčerpávající okolností, což se právě může projevit i častým výskytem potíží somatického původu. Pro oběť šikany jsou typické úzkostné stavy, nízké sebevědomí, depresivní ladění či pocity bezmoci (Janošová, aj. 2016, s. 209). Případně dochází až k posttraumatické stresové poruše, která se projevuje nekontrolovatelným znovuvybavováním traumatických zkušeností a s tím spojenými přetrvávajícími psychickými, sociálními či somatickými problémy ovlivňujícími jednání daného člověka (Koukolík in Bendl 2003, s. 36). Oběti šikany ženského pohlaví v pozdější fázi svého života *třeba nejsou schopné nikomu důvěřovat, mívají strach z nových situací a z úspěchu* (Train in Vašutová 2008, s. 118). Nejpokročilejší stádia šikany mohou vést až k sebevražedným myšlenkám, v nejhorším případě šikana sebevražedným činem nakonec vyvrcholí (Kolář 2001, s. 101).

3.2 Shrnutí třetí kapitoly

Třetí kapitola stručně shrnula problematiku školní šikany. Nejprve z pohledu kvality školního klimatu, které neodlučitelně ovlivňuje právě i možný vznik šikany ve škole. Poté se okrajově zabývala některými možnostmi prevence šikanujícího chování ve školním prostředí, vyzdvihla také zásadní roli pedagoga a jeho postoj k této problematice. V části popisující vyšetřování šikany byla zdůrazněna potřeba spolupráce s rodiči a povolanými odborníky. Popsány byly také nejvýraznější vývojové změny během dospívání dívek. Následně byly porovnány rozdíly v rámci forem šikany mezi dívkami a šikany mezi chlapci. Následující podkapitola se již věnovala důsledkům plynoucím z šikany probíhající ve školním prostředí, a to zejména v rámci definice 4 destruktivních účinků šikany popsanych M. Kolářem. Závěr této kapitoly se věnoval již pouze konkrétnějším následkům na oběť šikany. Další kapitola se bude zabývat tématem šikany probíhající mezi dospělými ženami na pracovišti.

4 Šikana na pracovišti – dospělé ženy

Tato kapitola se již bude věnovat poslednímu zásadnímu tématu odpovídajícímu cíli této práce a následnému empirickému výzkumu, a tím je šikana na pracovišti mezi dospělými ženami. Dle mnoha odborných zdrojů se můžeme dozvědět, že šikana mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami nese víceméně stejné charakteristické rysy ženské šikany. Stále přetrvávají její typické nepřímé formy agrese, které se zároveň odvíjí od úrovně sociální inteligence aktérek šikany, a mohou se nadále, ale v dospělém věku pravděpodobně v menším měřítku, odlišovat od šikany probíhající mezi muži. Co se však může lišit výrazněji jsou příčiny šikany mezi dospívajícími dívkami ve školním prostředí a dospělými ženami v zaměstnání. Mezi příčiny šikany na pracovišti lze zmínit frustraci, obavy z konkurence, zlobu a závist, netoleranci, pocity méněcennosti, chtíč po moci či dokázání si převahy, žárlivost vůči schopnostem a dovednostem druhých spojená s obavou o ztrátu vlastní pozice atd. Cílem bývá zejména vystrnadění oběti ze zaměstnání, zpochybnění její profesní zdatnosti, narušení sebevědomí a jistoty s odvedením pracovních úkonů (Beňo 2015, s. 91; Svobodová 2008, s. 30).

Známy jsou také výsledky mnoha výzkumů, které ukazují, že šikana vůči ženám na pracovišti se odehrává (nebo je vnímána) v početnějších případech než šikana vůči mužům – zaměstnancům (Hoel, Cooper 2000, s. 3). To zároveň koresponduje již s výchovou dívek, kdy je společnost přirozeně uči být méně asertivními a agresivními a ve výsledku méně schopnými obrany. Vliv má také to, že ženy zaujímají v menším měřítku oproti mužům pozice, které jsou v hierarchii postaveny mocensky výše (Cakirpaloglu, aj. 2016, s. 32, 33).

Obecně se však mezilidská agrese častěji vyskytuje mezi stejným pohlavím – tj. šikana mezi dvěma a více muži a šikana mezi dvěma a více ženami, u žen je tento fakt obzvláště patrný (Björkqvist 1994, s. 178, 179, 185). Šikana mezi ženami na pracovišti opět probíhá většinou sice více skrytým, ale zákeřnějším způsobem s ulpíváním na detailech, oproti té mužské šikaně, která se projevuje zejména přímo směřovanou verbální agresí nebo častějším vyhrožováním fyzickým násilím. U mužů je více vnímatelný vyvíjený tlak s méně patrnými emocionálními oklikami. Ženy naopak volí zejména emoční manipulaci a vydírání, sociální vyloučení, kritizování apod. (Svobodová 2008, s. 53). Následující kapitoly stručněji přiblíží problematiku šikany na pracovišti z pohledu zaměstnanců – kolegů – a z pohledu podřízených a nadřízených.

4.1 Mobbing

Vymezení pojmu mobbing je mnoha autory popisováno různorodě, zjednodušeně lze říci, že tento pojem pojednává o šikaně, která propukla mezi kolegy. Průkopníkem tohoto pojmu

byl německý psycholog a lékař Heinz Leymann, který se intenzivně zabýval mezilidskými vztahy panujícími na pracovišti. Vycházel z výzkumu, z kterého zjistil, že případ mobbingu dohnal několik zdravotních sester až k pokusu o sebevraždu (MPSV 2019).

Mobbing je asi nejčastější formou tzv. vztahové patologie v pracovní oblasti (Beňo 2015, s. 69). Může se projevovat například: obecně nepřátelstvím a ignorováním ze strany ostatních zaměstnankyň (neakceptování myšlenek a názorů spolupracovnice); ponižováním a výsměchem v návaznosti na práci spolupracovnice; šířením pomluv a fám i na konto soukromého života a životních postojů; poznámkami ostatních kolegyň, že by daná osoba měla dát výpověď atd. (Cakirpaloglu 2016, s. 117).

4.2 Bossing

Dalším termínem souvisejícím se šikanou na pracovišti je bossing. Ten definuje systematickou šikanu, která je iniciována ze strany vedoucího pracovníka vůči podřízenému. Respektive osoba, která je v kolektivní hierarchii postavena v pracovním prostředí výše zneužívá svého postavení a své moci směrem k níže postaveným zaměstnancům (Cakirpaloglu, aj. 2016, s. 18, 19). Autorem pojmu je S. Kille norského původu, který ve svých šetřeních tak upozorňoval na tento probíhající negativní jev (Beňo 2003, s. 10). Dle Čecha (2011, s. 5) je tato podoba šikany v prostředí zaměstnání mnohem závažnější formou psychického teroru, poněvadž právě nadřízený by měl být zodpovědný za příznivé klima na pracovišti a kladné vztahy mezi spolupracovníky. Tudíž pokud nastane situace se šikanováním ze strany vedoucího, znamená to pro podřízeného více bezvýhodnou situaci, než jaká může nastat v případě mobbingu, kdy je nadřízený k řešení takových situací pověřen. Případně je snazší svým vyšším postavením nepříznivou situaci na pracovišti mezi podřízenými korigovat a usměrňovat správným směrem. Opakem bossingu je pak méně diskutovaný termín staffing, kdy je šikanující chování uplatňováno níže postavenými zaměstnanci směrem k nadřízenému (Beňo 2015, s. 98).

Co se týče projevů bossingu lze uvést: zadávání nesplnitelných úkolů, nesmyslných a neoprávněných požadavků na podřízenou, které neodpovídají úrovni její kompetence; opakované připomínky zveličovaných omylů a chyb před ostatními podřízenými; trvalé kritizování snahy podřízené a její odvedené práce, případně její přehnaná kontrola; nátlak nežádat něco, na co má podřízená nárok (nemocenská, nárok na dovolenou apod.); neustálý a nepřiměřený časový či množstevní tlak na pracovní výkon atd. (Cakirpaloglu 2016, s. 19, 119).

4.3 Důsledky šikany na pracovišti

Mobbing či bossing představuje pro pracovní kolektiv situaci velmi obtížnou a stresující. Leckdy se o těchto jevech mluví ve spojitosti s pracovními traumaty, která mohou směřovat k psychosomatickým symptomům, k újmě na zdraví nebo, jak již bylo v kapitole 4.1 zmíněno, dokonce až k sebevraždě (Beňo 2003, s. 11). Beňo také rozlišuje 5 kategorií šikany na pracovišti, z kterých můžeme usoudit, jaké následky daná kategorie útoků v pracovním kolektivu na oběť může mít:

1. snížení možnosti vyjádřit se nebo se kolegyním/nadřízené svěřit
2. narušení sociálních vztahů, neschopnost se plně zapojit jako ostatní (strach)
3. očernění pověsti, úcty a vážnosti dané osoby
4. negativní ovlivnění kvality pracovního či osobního života
5. poškození zdravotního stavu oběti (Beňo in Bendl 2003, s. 20, 21)

Výše následků a zranitelnosti oběti také závisí na její schopnosti řešit problémy, na osobnostních faktorech a množství odolnosti čelit náročným situacím. Oběť může následně prožívat každodenní psychické vypětí, které bude mít za důsledek zvýšenou únavu, poníženost, pocit vlastní zbytečnosti, přecitlivělost, neiniciování komunikace, podrážděnost až ztrátu chuti do života. Dále se mohou přidat psychosomatické potíže jako bolesti hlavy, chronické trávicí potíže nebo zvýšený krevní tlak. Tyto následky mohou vést až k posttraumatické stresové poruše. Zasažen může být i soukromý život oběti, všechny její mezilidské vztahy, kdy ztrácí smysl pro humor, postupně se svému okolí uzavírá a odcizuje (Svobodová 2008, s. 83, 84).

4.4 Shrnutí čtvrté kapitoly

Čtvrtá kapitola stručně shrnula problematiku šikany na pracovišti. Nejprve informovala o nepřímých formách agrese, které u šikany mezi ženami na pracovišti stále přetrvávají ve větší míře. Krátce ji také porovnávala s šikanou mezi muži na pracovišti, tedy vyjmenovala její typické ženské a mužské projevy. Dále zmínila možné příčiny šikany na pracovišti a informovala o častějším výskytu této šikany mezi stejným pohlavím: muž-muž, žena-žena. Další 2 podkapitoly se již věnovaly příslušným pojmům k tématu šikany na pracovišti, a to zejména mobbingu a bossingu, jejich definicím a konkrétním projevům. Poslední kapitola 4.3 shrnula důsledky, které šikana v pracovním prostředí může mít na její oběti.

EMPIRICKÁ ČÁST

Předchozí teoretická část nám přiblížila problematiku šikany mezi ženami z pohledu různých odborných zdrojů. První kapitola se věnovala obecným východiskům šikany, její definici. Druhá kapitola se již zaměřila na cílovou skupinu dospělých žen a dospívajících dívek, charakteristiku těchto dvou vývojových období a na specifika ženské šikany. Třetí a čtvrtá kapitola se zabývala konkrétnějšími tématy potřebnými pro účel empirické části bakalářské práce, a to charakteristikou šikany ve školním prostředí mezi dospívajícími dívkami a charakteristikou šikany na pracovišti mezi dospělými ženami – možnými příčinami, okolnostmi, specifiky, projevy nebo důsledky.

Následně byl vytvořen dotazník pro studentky středních škol a pro zaměstnankyně, pomocí něhož byla snaha zjistit, jaké množství dotázaných respondentek se osobně setkalo s šikanou v rámci školního dívčího či pracovního ženského kolektivu. Jaké příčiny šikany mezi ženami hrály v osobní zkušenosti respondentek roli a jaké formy šikany byly použity. Případně jaké příčiny a formy šikany si respondentky myslí, že se mezi ženským pohlavím objevují v největším zastoupení. Závěr dotazníku také sloužil ke zjištění případných následků, které šikana zanechala v životě jednotlivých respondentek.

V empirické části je nejprve uveden cíl práce a formulované výzkumné otázky. Kromě výsledků průzkumu se zde nachází i popis celého průzkumu, tedy použité metody sběru dat a charakteristika zkoumaného vzorku. Závěr empirické části je věnován zhodnocení uskutečněného průzkumu, diskuzi a navrhovaným opatřením, kterými by bylo vhodné se řídit při prevenci a případném řešení výskytu šikany mezi dospívajícími dívkami na SŠ či mezi dospělými ženami na pracovišti.

5 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je charakterizovat a specifikovat šikanu mezi ženami. Porovnat tuto problematiku a její četnost výskytu u dospívajících dívek a dospělých žen. Popsat rozdíly ve vnímání a příčinách šikany a zjistit, jaké následky zanechala šikana v jejich životě.

6 Výzkumné otázky

V rámci bakalářské práce byly formulovány následující výzkumné otázky:

- Jaká je četnost výskytu šikany mezi dospívajícími dívkami ve školním prostředí a dospělými ženami na pracovišti?

- Jaké jsou rozdíly v příčinách šikany mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami?

7 Metody sběru dat

Pro získání požadovaných údajů k empirické části byla využita kvantitativní metoda sběru dat – dotazník. Konkrétně se jednalo o anonymní online dotazník, který byl respondentkám (studentkám SŠ a zaměstnankyním z Libereckého kraje) sdílen prostřednictvím domény *Formuláře Google*.

Dotazník obsahoval průvodní text, který respondentkám poskytl základní informace týkající se dotazníku. Cílem textu bylo zejména seznámení s účelem dotazníku a poskytnutí pokynů k vyplňování. Celkově obsahoval zasílaný dotazník 34 položek (viz příloha č. 1). Jednalo se však o „větvený dotazník“, který obsahuje takzvané filtrační otázky, tudíž ve výsledku žádná z respondentek neodpovídala na všech 34 položek. Vždy záleželo na daném výběru odpovědi každé jedné respondentky, od konkrétních odpovědí se odvíjelo odkazování na další položky dotazníku. Přesněji řečeno respondentky automaticky odkazoval do následujících příslušných sekcí, těch bylo celkem 13. Určité sekce se týkaly pouze některých respondentek.

Dle odpovědí však lze rozdělit dotazník do 3 výsledných variant:

- a) dospívající dívky, které odpověděly, že se osobně setkaly se šikanou v prostředí SŠ;
- b) dospělé ženy, které odpověděly, že se osobně setkaly se šikanou na pracovišti;
- c) dospívající dívky, které odpověděly, že se osobně neseťkaly se šikanou v prostředí SŠ a dospělé ženy, které odpověděly, že se osobně neseťkaly se šikanou na pracovišti.

Každá z těchto 3 skupin respondentek totiž byla směřována na stejné položky, ve stejném množství, případně se lišila pouze formulace položek, která byla přizpůsobená cílové věkové kategorii. U varianty dotazníku a) odpovídaly respondentky na maximálně 14 položek, u varianty b) na 15 položek a u varianty c) na 15 položek. Varianta b) se lišila od varianty a) pouze 1 položkou, kterou obsahovala navíc, kdy měla zaměstnankyně odpovědět, zda se osobně setkala s šikanou na pracovišti ve formě mobbingu nebo bossingu, případně s oběma variantami. Ostatní položky byly pouze formulací přizpůsobené cílové věkové kategorii, účel položek byl ale stejný. Tyto 2 skupiny respondentek (variant dotazníku) odpovídaly na položky týkající se výhradně osobní zkušenosti s šikanou mezi ženami. Skupina respondentek neboli varianta dotazníku c) odpovídala na položky ohledně šikany mezi ženami zejména ze svého subjektivního pohledu na tuto problematiku prostřednictvím vlastních myšlenek a názorů.

V dotazníku byly formulovány následující typy otázek:

- uzavřené,
- polouzavřené,
- otevřené.

Z důvodu zachování maximální anonymity, byl pro každou střední školu a každé pracoviště vytvořen samostatný dotazník. Respektive jednotlivým středním školám a pracovištím byl prostřednictvím emailu sdílen jejich vlastní individuální hypertextový odkaz na online dotazník. Celkem bylo vytvořeno 8 online dotazníků (4 pro studentky SŠ, 4 pro zaměstnankyně).

8 Popis zkoumaného vzorku

Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 80 respondentek – 40 studentek středních škol a 40 zaměstnankyň z Libereckého kraje. Osloveny byly studentky v rámci 4 středních škol a zaměstnankyně v rámci 4 pracovišť, a to s přihlédnutím k oboru či pracovnímu zaměření s pravděpodobně vyšší převahou dívčího/ženského kolektivu. Konkrétně se jednalo o:

- 2 střední školy v Liberci,
- 1 střední školu v Novém Boru,
- 1 střední školu v České Lípě,
- 2 mateřské školy v Liberci,
- 1 mateřskou školu v Mníšku,
- 1 nemocnici v Liberci.

Z 8 oslovených středních škol a pracovišť se průzkumu ve výsledku zúčastnily pouze 2 střední školy z Liberce a všechny 4 oslovené pracoviště. Počty zúčastněných respondentek byly následující:

- 40 studentek středních škol v Liberci (3 obory: Předškolní a mimoškolní pedagogika; Kosmetické služby; Kadeřnice),
- 26 zdravotních sester z nemocnice v Liberci,
- 8 pedagogických pracovníků z mateřských škol v Liberci,
- 6 pedagogických pracovníků z mateřské školy v Mníšku.

Průzkumu se tedy zúčastnily pouze dospívající dívky a dospělé ženy. Co se týče věkového rozložení respondentek z dotazníkového šetření lze zjistit, že věková struktura u studentek středních škol se pohybovala mezi 16–19 lety (s věkovým průměrem: 17,5 let) a u zaměstnankyň mezi 22–59 lety (s věkovým průměrem: 44 let).

9 Popis průzkumu

Dotazníkové šetření probíhalo od května roku 2022, kdy byly 2 středním školám přes e-mailovou adresu uvedenou na webových stránkách dané školy zaslány příslušné hypertextové odkazy na online dotazník s prosbou o vyplnění, se základními informacemi a případnými pokyny. U zaměstnankyň byly zasílány dotazníky v totožný čas, avšak jiným způsobem – vždy v rámci blízkých vztahů, kdy konkrétní blízké osobě a zároveň zaměstnankyni na pracovišti ideálním ke sběru dat pro účel tohoto průzkumu byl sdílen příslušný hypertextový odkaz přes e-mailovou adresu. Tato pověřená osoba vždy následně kolegyním s jejich svolením příslušný odkaz přeposlala. Tento způsob sdílení dotazníků a sbírání dat se ukázal jako velmi efektivní. Proto byl také dosažen vhodný počet vyplněných dotazníků od zaměstnankyň velmi rychle – do 14 dnů. Během plynulého sbírání dotazníků od zaměstnankyň však nastal problém při získávání vyplněných dotazníků od středních škol, které na e-mail bohužel nereagovaly. V průběhu dotazníkového šetření byly tedy osloveny stejným způsobem další 2 střední školy, to však dopadlo opět neúspěchem. Z tohoto důvodu bylo zvoleno stejné řešení situace a ověřený způsob zasílání dotazníků jako v případě zaměstnankyň. V rámci blízkých vztahů byla pověřena konkrétní osoba – studentka navštěvující již dříve oslovenou střední školu, která příslušný hypertextový odkaz na dotazník přeposlala svým spolužačkám. Tento způsob se opět ukázal jako ideální a dotazníkové šetření bylo oficiálně ukončeno po 3 týdnech od jeho počátku, v červnu roku 2022. Nakonec se podařilo získat 40 dotazníků od studentek středních škol (obor: Předškolní a mimoškolní pedagogika; Kosmetické služby; Kadeřnice) a 40 dotazníků od zaměstnankyň (zdravotních sester a pedagogických pracovních v mateřských školách).

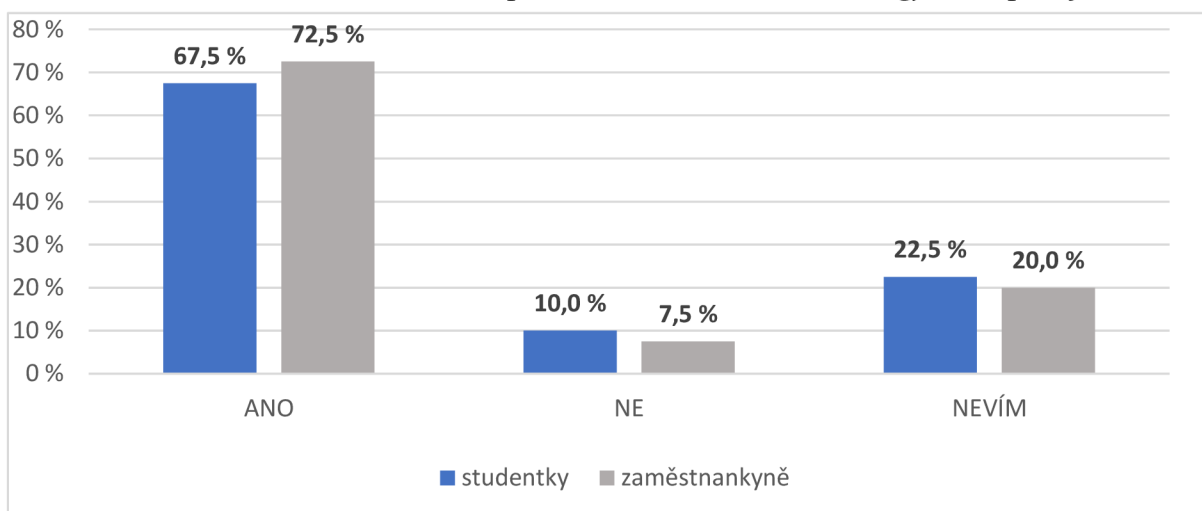
10 Výsledky průzkumu

Následující kapitola se bude věnovat vyhodnocení položek z anonymních dotazníků, které vyplňovaly studentky středních škol a zaměstnankyně z Libereckého kraje. Jak již bylo výše zmíněno, dotazník celkově obsahoval 34 položek, každá z respondentek však odpovídala maximálně na 14–15 položek, které typ větveného dotazníku automaticky vyfiltroval. Odpovědi na dané položky jsou níže zobrazeny prostřednictvím grafů a tabulek a doplněny o komentář. Pořadí položek formulovaných níže nemusí souhlasit s pořadím otázek v dotazníku – v komentáři u grafu či tabulky lze proto vždy nalézt uvedené číslo položky, které odpovídá konkrétní položce v příloze č. 1. První 3 formulované položky v dotazníku (tedy v příloze č. 1) jsou již shrnuty a vyhodnoceny výše v kapitole *Popis zkoumaného vzorku*, proto se jim nebude nadále věnováno.

1. položka

Studentka SŠ: *Cítíte se v třídním kolektivu mezi spolužačkami spokojená?*

Žena v zaměstnání: *Cítíte se v pracovním kolektivu mezi kolegyněmi spokojená?*

Graf 1: míra spokojenosti v ženském kolektivu

1. položka (s následující 2., 3. a 4.) byla určena pro všechny respondentky, pouze se lišilo formulování otázky s ohledem na cílový zkoumaný vzorek studentek a zaměstnankyň. Význam byl ale stejný, a to, zda se v aktuálním kolektivu třídním či pracovním cítí mezi ostatními dívkami/ženami spokojené. V příloze odpovídá tato položka číslům 4 a 16.

Na položku tedy odpovídalo 40 studentek SŠ, z nichž 67,5 % (27 respondentek) označilo, že se v třídním kolektivu mezi spolužačkami cítí spokojené, 10 % (4 respondentky) uvedlo, že se cítí nespokojené a 22,5 % (9 respondentek) zvolilo odpověď *nevím* – respektive si téměř každá čtvrtá studentka SŠ není jistá svou spokojeností či naopak nespokojeností v třídním dívčím kolektivu.

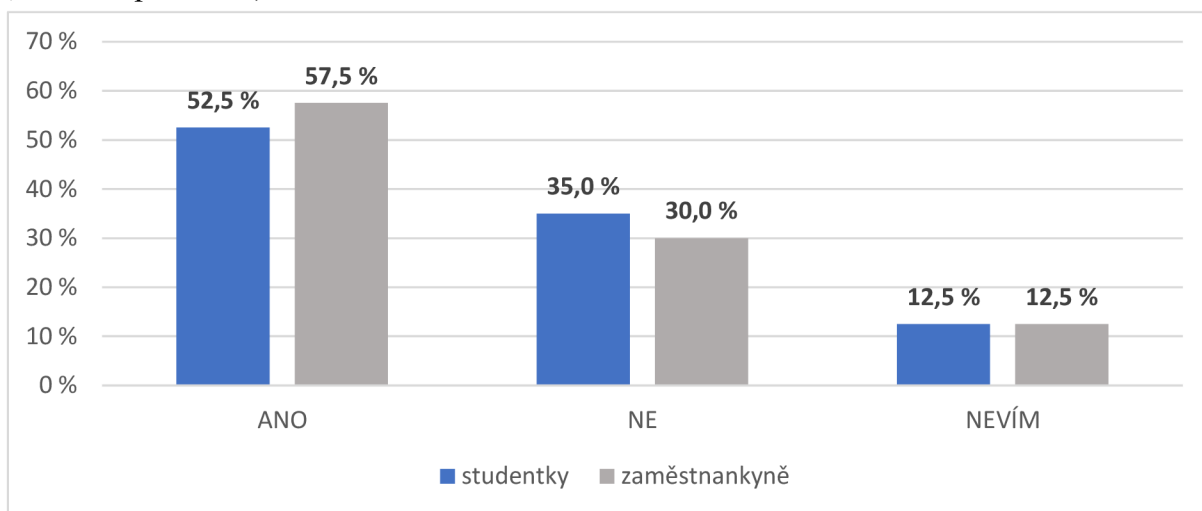
Ze všech 40 odpovídajících zaměstnankyň uvedlo, 72,5 % (29 respondentek), že se cítí v pracovním kolektivu mezi kolegyněmi spokojené, 7,5 % (3 respondentky) se cítí nespokojené a 20 % (8 respondentek) označilo odpověď *nevím*.

2. položka

Studentka SŠ: *Pocitujete v rámci Vašeho dívčího kolektivu ve školním prostředí, že si dívky navzájem konkurují a jsou schopny pro lepší sociální postavení různých intrik/pomluv/lží (i v rámci přátelství)?*

Žena v zaměstnání: *Pocitujete v rámci Vašeho ženského kolektivu v zaměstnání, že si ženy navzájem konkurují a jsou schopny pro lepší sociální postavení různých intrik/pomluv/lží (i v rámci přátelství)?*

Graf 2: vzájemná konkurence žen

Jak již bylo výše zmíněno, na tuto položku odpovídaly také všechny respondentky. Opět se jednalo o stejnou otázku, která byla svou formulací přizpůsobena výzkumnému vzorku, pracovnímu a školnímu prostředí. V příloze odpovídá tato položka číslům 5 a 17.

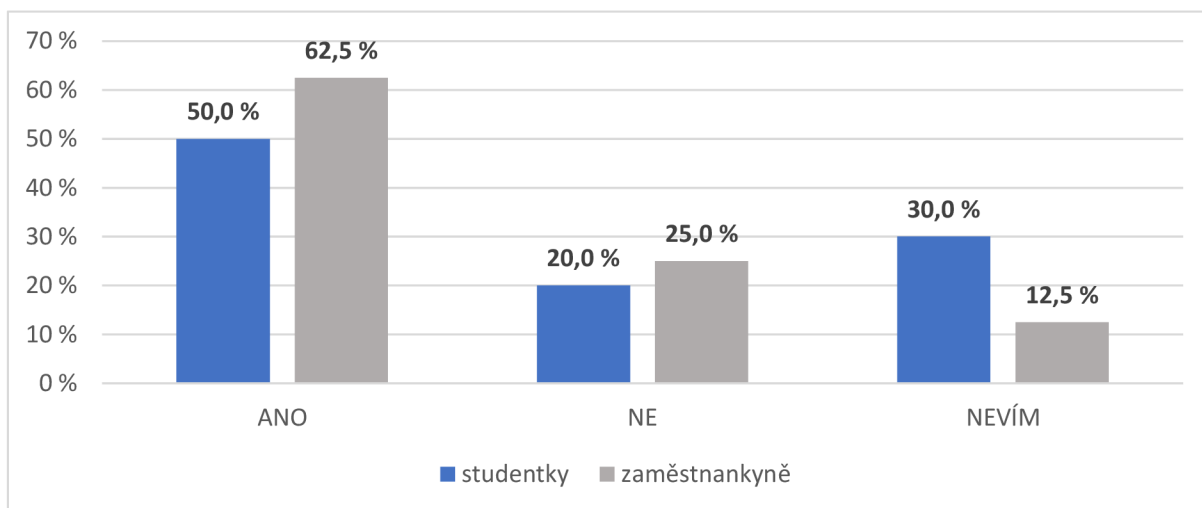
Z grafu 2 je patrné, že ze 40 studentek 52,5 % (21 respondentek) pocítuje v rámci kolektivu ve školním prostředí vzájemnou konkurenci mezi dívkami a souhlasí s tím, že jsou dívky schopné pro lepší sociální postavení různých intrik/pomluv/lží (i v rámci přátelství). Dalších 35 % (14 respondentek) nevnímá vzájemnou konkurenci mezi dívkami ústící v intriky/pomluvy/lží a 12,5 % (5 respondentek) zvolilo odpověď *nevím*.

Co se týče 40 zaměstnankyň, 57,5 % (23 respondentek) z nich vnímá vzájemnou konkurenci mezi ženami na pracovišti, která se může projevat i různými intrikami/pomluvami/lží. 30 % (12 respondentek) nevnímá tento jev na svém pracovišti mezi ženami a zbylých 12,5 % (5 respondentek) odpovědělo *nevím*.

3. položka

Studentka SŠ: *Myslíte si, že se ve Vašem dívčím kolektivu objevují přetvářky/lži/pomluvy, které negativně ovlivňují pohled na Vaši osobu?*

Žena v zaměstnání: *Myslíte si, že se ve Vašem ženském kolektivu objevují přetvářky/lži/pomluvy, které negativně ovlivňují pohled na Vaši osobu?*

Graf 3: negativní dopad přetvářek/lži/pomluv

I 3. položku zodpovídalo všech 80 respondentek. V příloze odpovídá tato položka číslům 6 a 18.

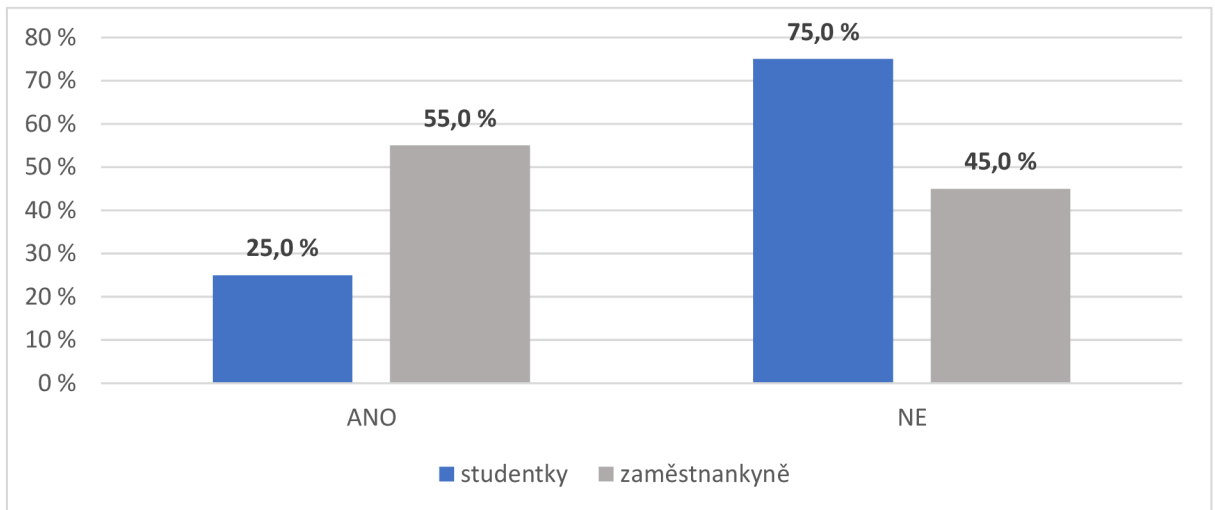
Jak lze vyčíst z grafu 3 výše, 50 % studentek (20 respondentek) si myslí, že se v jejich dívčím kolektivu ve školním prostředí objevují přetvářky/lži/pomluvy, které negativně ovlivňují pohled na jejich osobu. To znamená, že takové mínění má každá druhá zpovídaná dospívající dívka – studentka SŠ. Pouze 20 % dívek (8 respondentek) si nemyslí, že v dívčím kolektivu panují přetvářky/lži/pomluvy, které by měly negativní dopad na jejich osobu a 30 % (12 respondentek) označilo, že neví.

U zaměstnankyň se dokonce 62,5 % (25 respondentek) domnívá, že na jejich osobu mají negativní vliv přetvářky/lži/pomluvy panující v ženském kolektivu na pracovišti. 25 % dospělých žen (10 respondentek) si to naopak nemyslí a 12,5 % (5 respondentek) neví.

4. položka

Studentka SŠ: *Setkala jste se osobně v prostředí SŠ s šikanou mezi dívkami?*

Žena v zaměstnání: *Setkala jste se osobně na pracovišti s šikanou mezi ženami?*

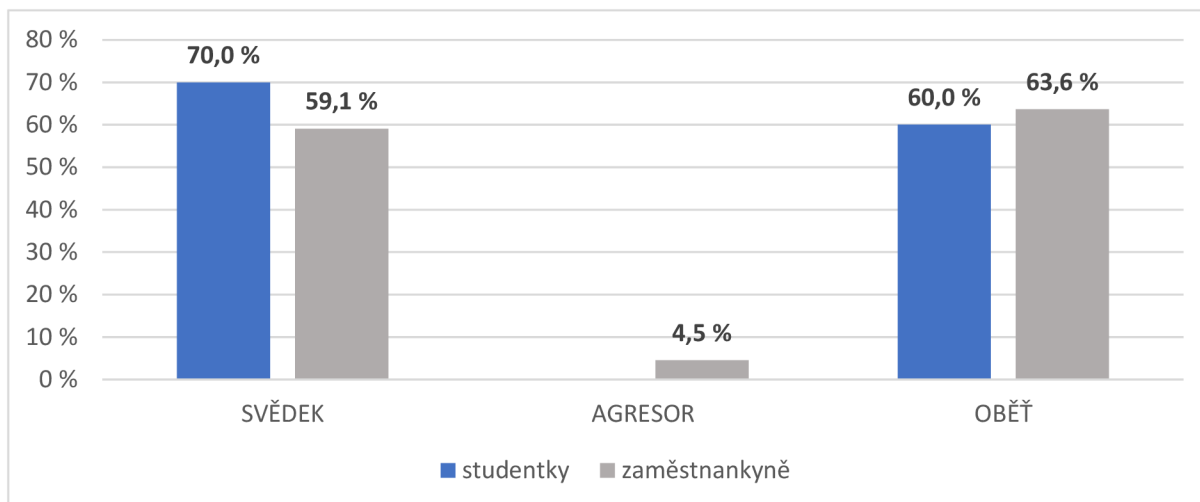
Graf 4: četnost výskytu šikany mezi ženami

Tato položka byla tou poslední, kterou zodpovídalo všech 80 respondentek a zároveň byla základní filtrační položkou – na základě odpovědi na tuto položku byly respondentky odkazovány na další sekce dotazníku. Pro srozumitelnost pojmu šikana a příspěví ke schopnosti zvolení jedné varianty odpovědi předcházel této položce poučný text, který definoval šikanu a zmínil její možné projevy. V příloze odpovídá tato položka číslům 7 a 19.

U této položky se projevil při konečném vyhodnocení první vyšší rozdíl v poměru volby odpovědí (*ano X ne*) u dospívajících dívek a dospělých žen. Ze 40 studentek se osobně setkalo s šikanou mezi dívkami v prostředí SŠ přesně 25 % (10 respondentek). Ostatních 75 % (30 respondentek) uvedlo, že se s šikanou mezi dívkami v prostředí SŠ osobně nesetkaly.

Dále se ukázalo, že ze 40 zaměstnankyň se celých 55 % (22 respondentek) s šikanou mezi ženami v zaměstnání osobně setkalo. Zbylých 45 % zaměstnaných žen (18 respondentek) uvedlo, že se s touto šikanou osobně nesetkaly.

5. položka: Z jaké pozice jste se s šikanou setkala?

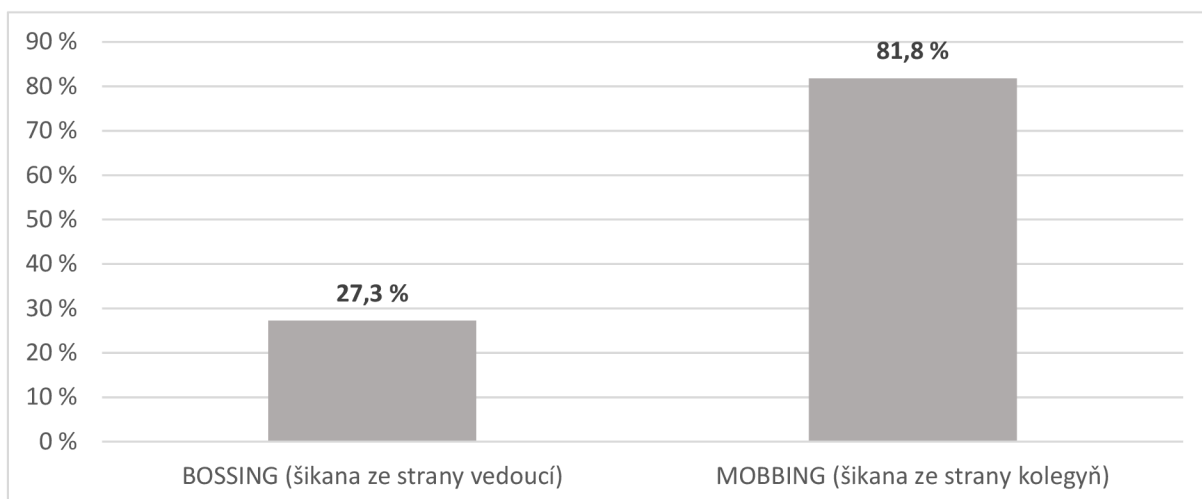
Graf 5: účastnice šikany

5. položka představuje první položku, na kterou neodpovídalo všech 80 respondentek, ale pouze ty, které v předešlé položce označily, že se s šikanou osobně setkaly – to se týká následných položek níže až do 11. položky (mimo 6. položky, která byla výjimkou). Dohromady se jednalo o 32 respondentek. U této položky bylo možné vybrat více odpovědí. V příloze odpovídá tato položka číslům 8 a 20.

Z 10 studentek, které se s šikanou mezi dívkami v prostředí SŠ setkaly, jich označilo 70 % (7 respondentek), že se s ní setkaly z pozice svědka a 60 % (6 respondentek) z pozice oběti. Zkušenost se setkáním s dívčí šikanou z pozice agresora neuvedla žádná ze studentek.

Z 22 zaměstnankyň, které se s šikanou mezi ženami na pracovišti setkaly, jich označilo 59,1 % (13 respondentek), že se s ní setkaly z pozice svědka, pouze 4,5 % (1 respondentka) z pozice agresora a 63,6 % žen (14 respondentek) se s šikanou setkalo z pozice oběti.

6. položka: Jednalo se o:

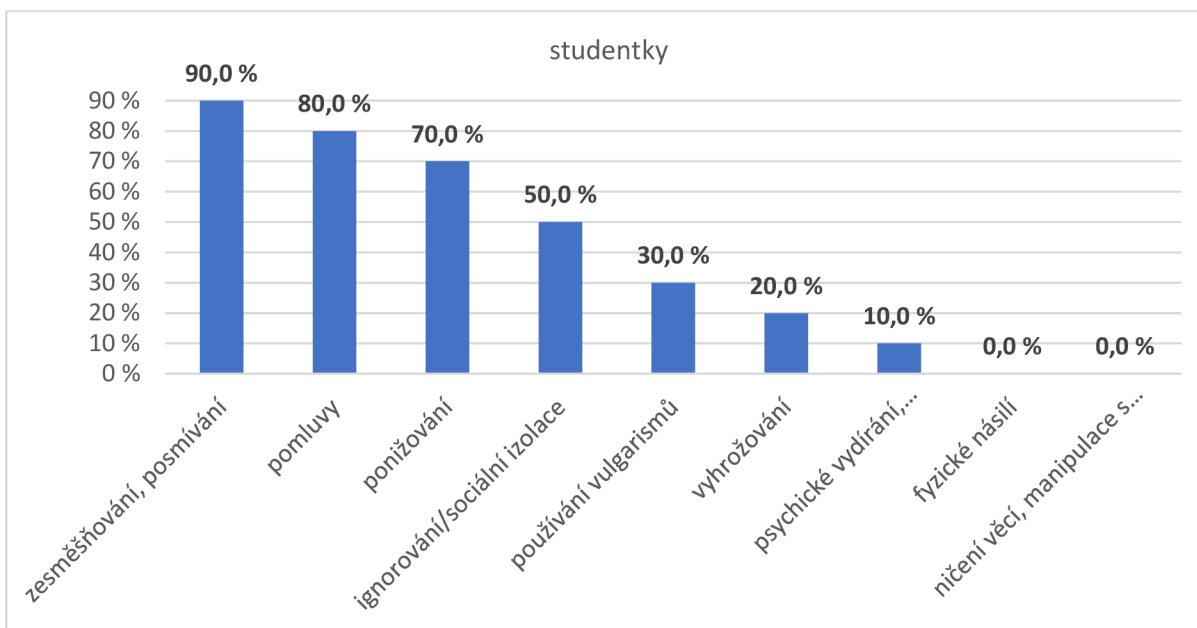
Graf 6: druh šikany na pracovišti

6. položka byla jedinou výjimkou, na kterou odpovídaly pouze zaměstnankyně, a to pouze ty, které uvedly, že se s šikanou mezi ženami na pracovišti osobně setkaly. Na tuto položku tedy ve výsledku odpovídalo 22 dospělých zaměstnaných žen. Opět šlo zvolit jednu nebo obě varianty odpovědi. V příloze odpovídá tato položka číslu 21.

Jak je vidět v grafu 6, z žen, které se setkaly s šikanou mezi ženami na pracovišti, jich 27,3 % (6 respondentek) uvedlo, že se jednalo o formu bossingu. Ve větším zastoupení se ale tyto ženy setkaly s formou mobbingu – 81,8 % žen (18 respondentek).

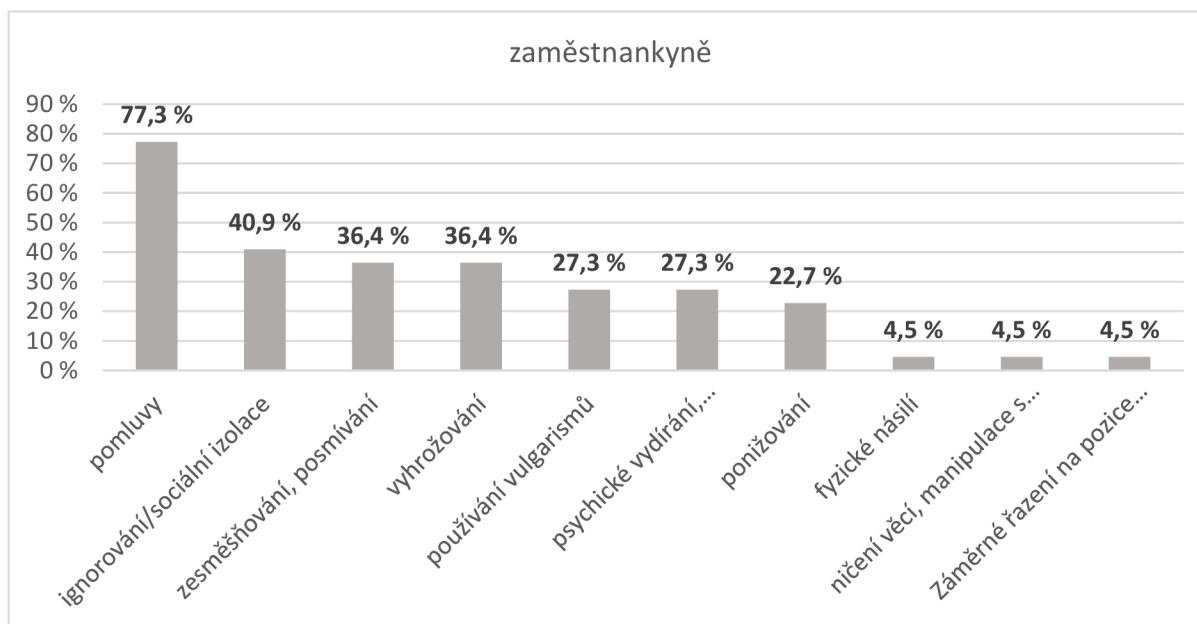
7. položka

Studentka SŠ: *S jakou podobou šikany mezi dívkami jste se setkala?*

Graf 7: podoba šikany na SŠ

Žena v zaměstnání: *S jakou podobou šikany mezi ženami jste se setkala?*

Graf 8: podoba šikany na pracovišti

7. položka byla z důvodu lepší přehlednosti rozdělena do dvou grafů, jeden určený odpovědím studentek SŠ a druhý odpovědím zaměstnaných žen. Respondentky u této položky volily z předem stanovených možností nebo zde byla navíc možnost *jiné*, kde mohly respondentky uvést libovolnou podobu šikany, s kterou se mezi dívkami/ženami setkaly a nebyla uvedena v nabídce. Opět mohly zvolit podob šikany více, protože je bráno v úvahu, že

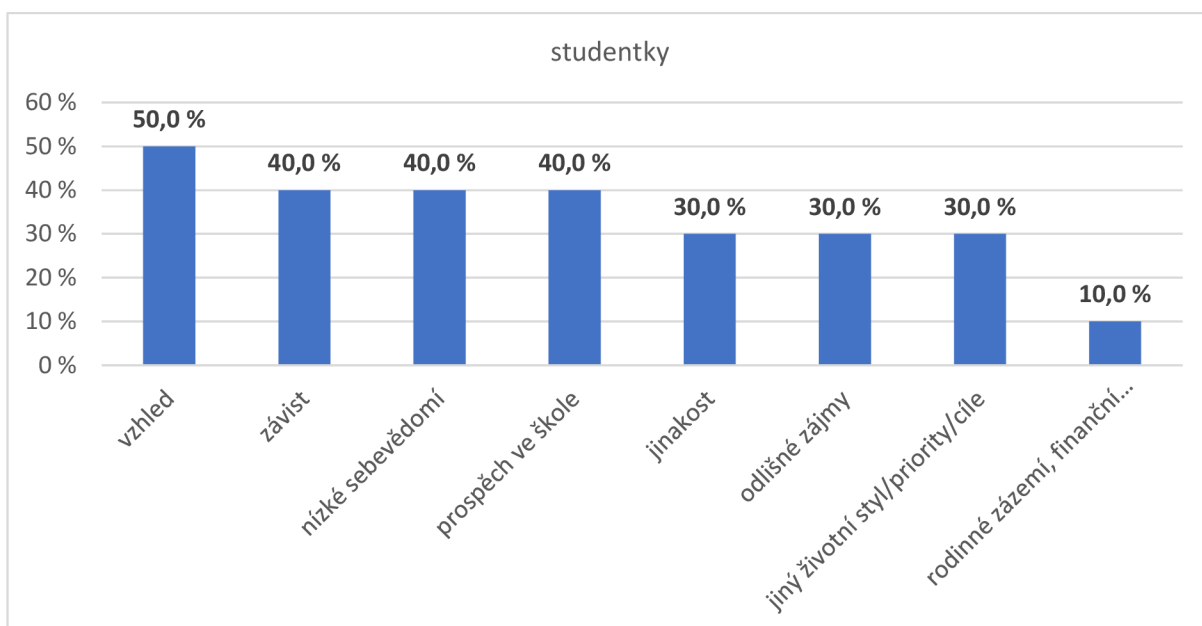
se většinou účastnice šikany nesetká pouze s jednou podobou šikany. V příloze odpovídá tato položka číslům 9 a 22.

Co se týká studentek, v největším zastoupení se objevovala podoba šikany *zesměšňování, posmívání* – s touto variantou se dokonce setkalo 90 % z dospívajících dívek (9 respondentek). Dále *pomluvy* označilo 80 % studentek (8 respondentek) a na třetím místě bylo nejvíce označováno *ponižování* – 70 % (7 respondentek). Dospívající dívky se vůbec nesetkaly v prostředí SŠ s šikanou v podobě *fyzického násilí a ničení věcí, manipulace s věcmi šikanované*.

Zaměstnankyně se zejména setkaly (setkávají) v prostředí zaměstnání s šikanou v podobě *pomluv*, tuto podobu ženské šikany označilo 77,3 % z nich (17 respondentek). Druhá, ale už výrazně méně volená varianta odpovědi bylo *ignorování/sociální izolace* ve 40,9 % (9 respondentek). Dále se setkalo s šikanou mezi ženami v podobě *zesměšňování, posmívání* a *vyhrožování* 36,4 % zaměstnankyň (8 respondentek). Jedna respondentka (4,5 %) využila také možnosti *jiné*, kdy poznamenala, že se setkala s šikanou na pracovišti v podobě *záměrného řazení na pozice nepříslušící vzdělání a pracovnímu zařazení*.

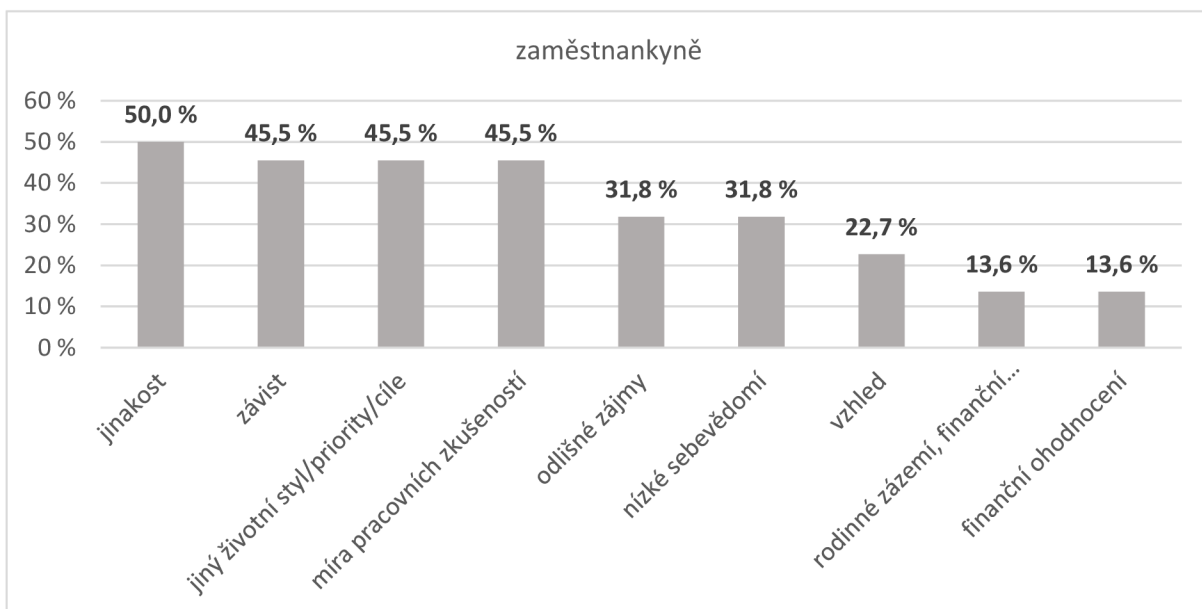
8. položka

Studentka SŠ: *Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi dívkami?*

Graf 9: příčiny šikany na SŠ

Žena v zaměstnání: *Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi ženami?*

Graf 10: příčiny šikany na pracovišti

8. položka byla stejně strukturovaná jako předešlá, opět z důvodu lepší přehlednosti je rozdělena do dvou grafů. Respondentky tedy volily z předem stanovených možností nebo mohly zvolit možnost *jiné*, kde bylo možné uvést libovolnou příčinu šikany, která dle nich vedla

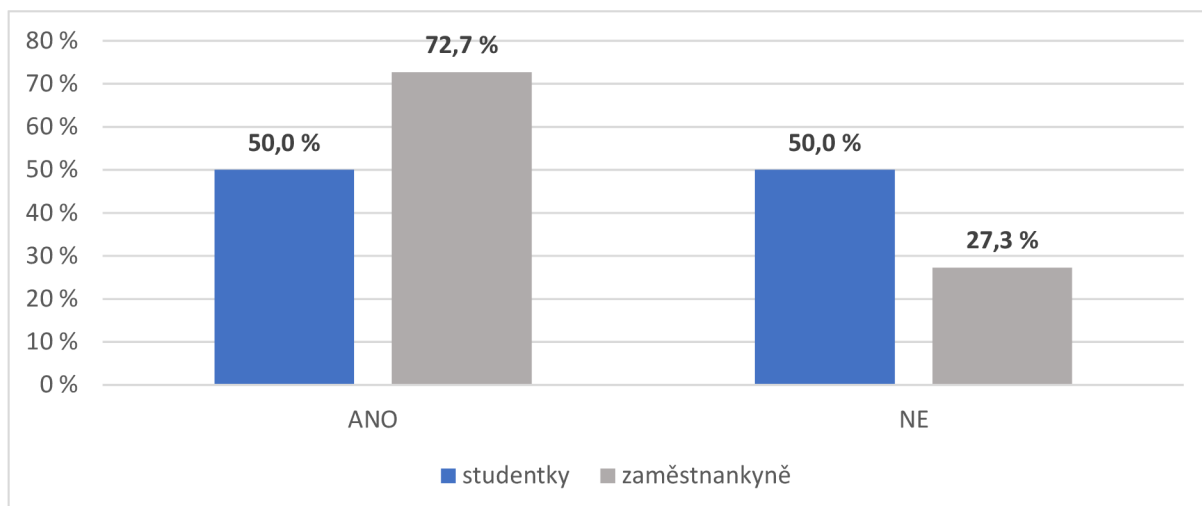

k šikaně mezi dívkami/ženami, kterou se staly součástí. Respondentky mohly zvolit více variant možné příčiny šikany, poněvadž je zřejmé, že příčina šikany může být souhrou různých faktorů, většinou šikana nevypukne z jednoho jediného důvodu (důvod však znám být ani nemusí). V příloze odpovídá tato položka číslům 10 a 23.

Studentky volily jako nejčastější příčinu dívčí šikany, s kterou se osobně setkaly na SŠ, *vzhled*, a to v 50 % (5 respondentek). Následující odpovědi: *závist; nízké sebevědomí a prospěch ve škole*, byly další z nejpočetněji označovaných příčin, které dívky uváděly jako pravděpodobný důvod k vypuknutí šikany – tyto příčiny uvedlo 40 % studentek (4 respondentky).

Oproti tomu mezi zaměstnankyněmi se na první označované příčce umístila příčina, která pravděpodobně vedla k vypuknutí ženské šikany na pracovišti, *jinakost*, zvolilo ji 50 % žen (11 respondentek). Na druhé nejvíce označované příčce se opět sešlo stejně početné zastoupení tří příčin, a těmi byly: *závist; jiný životní styl/priority/cíle a míra pracovních zkušeností* – tedy tyto příčiny považuje 45,5 % dospělých žen (10 respondentek) za důvod k vypuknutí šikany.

9. položka: *Svěřila jste se se zkušeností s touto šikanou někomu?*

Graf 11: svěření se se zkušeností s šikanou

Tato položka měla na výběr pouze ze dvou odpovědí – *ano*, *ne*. Jednalo se o jednoduchou otázku, zda se účastnice šikany mezi dívkami/ženami s touto šikanující situací někomu svěřily či nikoliv. V příloze odpovídá tato položka číslům 11 a 24.

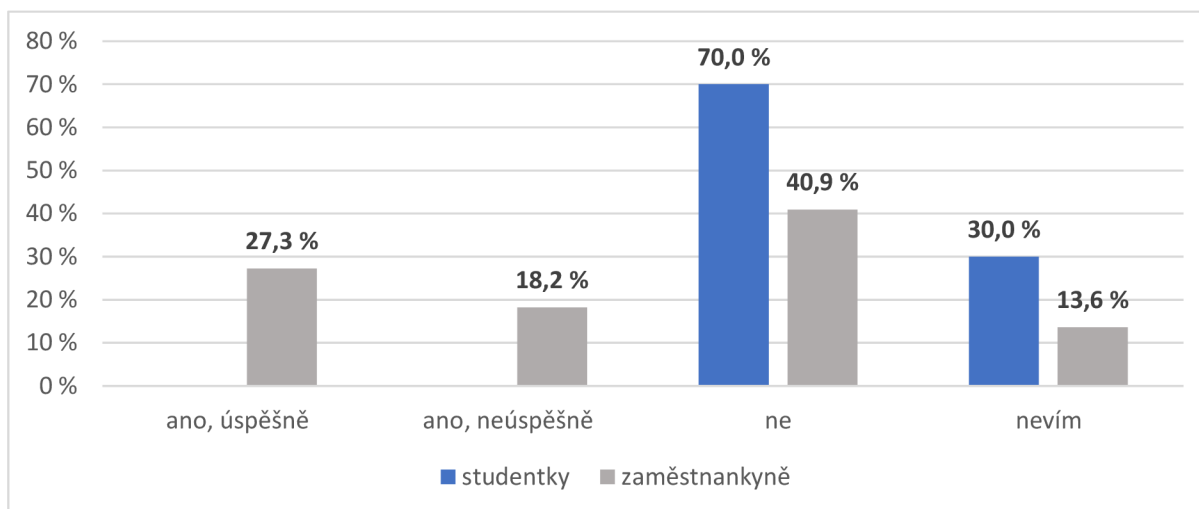
Méně příznivý výsledek vyšel v případě odpovědí od studentek, kdy jich 50 % (5 respondentek) uvedlo, že se se zkušeností s dívčí šikanou někomu svěřily a bohužel stejných 50 % (5 respondentek) dívek uvedlo, že se s touto zkušeností nikomu nesvěřily.

V rámci zaměstnankyň byly výsledky následující – 72,7 % z nich (16 respondentek) se se zkušeností s ženskou šikanou někomu svěřily a zbylých 27,3 % (6 respondentek) tuto zkušenost s nikým nesdílely.

10. položka

Studentka SŠ: *Byla tato šikana ve Vaší škole řešena?*

Žena v zaměstnání: *Byla tato šikana ve Vašem zaměstnání řešena?*

Graf 12: řešení šikany

10. položka navazovala na osobní zkušenost s šikanou ve školním prostředí či v prostředí zaměstnání a také souvisela s předešlou položkou ohledně svěření se s touto nepříjemnou zkušeností. V příloze odpovídá tato položka číslům 12 a 25.

Studentky SŠ uvedly v 70 % (7 respondentek), že šikana mezi dívkami, s kterou přišly osobně do kontaktu, nebyla vůbec ve škole řešena a 30 % dospívajících dívek (3 respondentky) označilo, že neví, zda byla řešena. Ve výsledku tedy žádná z respondentek vyloženě neuvedla, že ví, že by tato šikana byla řešena nebo, že by se o to alespoň škola pokusila.

27,3 % zaměstnankyň (6 respondentek) uvedlo, že šikana mezi ženami na pracovišti byla v jejich případě úspěšně vyřešena. Dalších 18,2 % (4 respondentky) uvedlo, že tato šikana na jejich pracovišti sice byla řešena, ale neúspěšně. Opět v největším zastoupení – 40,2 % (9 respondentek) zaměstnaných žen označilo, že šikana mezi ženami nebyla v jejich zaměstnání řešena vůbec a zbylých 13,6 % (3 respondentky) neví, zda řešena byla či nikoliv.

11. položka: *Jaké následky na Vás tato šikana má/měla?*

Tabulka 1: následky dívčí šikany

STUDENTKY
Hlavně psychické, momentálně trpím úzkostmi.
Když se s danými dívkami bavím, cítím se mírně ve stresu a pod tlakem, že řeknu něco špatně nebo něco, co dá dívkám další podnět k tomu, aby začaly znova.
Úzkosti, nechť navštěvovat školu.
Je mi líto oběti, snažím se jí zastávat.
Nejdříve jsem to nesla celkem špatně, protože jsem všechny měla fakt ráda a mrzelo mě, že se něco takového stalo, nechtělo se mi chodit do školy a vídat je, ale teď je vše v pořádku, vyříkaly jsme si to mezi sebou a vše bylo zase dobré.
Nižší sebevědomí.
Asi žádný, mám své důvody proč se s těmi samými holkami nebavím, ony se odepsaly samy tím, že jakkoliv nespolupracovaly nebo šly proti kolektivu (bez jakékoliv příčiny nebo vysvětlení). Pomluv se většinou neúčastním a nezajímají mě, nepotřebuji z těch holek dělat drama.
Utlumila moji aktivitu v hodinách.
Na hodiny matematiky se nikdy netěším, pokaždé mám sevřený žaludek a strach, že opět přijde učitelka do třídy a bude si ze mě utahovat, ukazovat si na mě anebo mě před ostatními žáky ponižovat a ztrapňovat. Tento předmět vlastně nemám vůbec ráda, a to především z tohoto důvodu. Mrzí mě, že v této době ještě není mezi námi rovnoprávnost a když někomu něco jde o něco méně než tomu druhému, hned je brán jako kdyby byl hloupý anebo je na něj ukazováno.

Tabulka 2: následky ženské šikany

ZAMĚSTNANKYNĚ
Snížení sebevědomí, pocit méněcennosti.
Změna zaměstnání.
Naučit se bránit.
Situace se postupem času zlepšila. Já jsem se vymezila a držím si odstup.
Jsem opatrnější.
Strach a stres v práci. Nechť chodit do práce. Chci opustit zaměstnání.
Negativní pocity, lítost a změna názoru/přístupu k dané osobě (agresorovi).
Nechodím ráda do práce.
Psychické problémy a medikace úzkosti.
Nevole vůči agresivní kolegyni, soucit a snaha podpory oběti.
Nechť být v jádru kolektivu, který šikanoval.
Životní zkušenost, změna úhlu pohledu, studium psychologie – teorie konfliktu – konflikt nás posouvá, práce sama se sebou.

ZAMĚSTNANKYNĚ
Asi žádné. Možná znechucení z toho, jak se někdo dospělý takhle může chovat.
Pro mě osobně nijak vážné. Jen to, že je sakra potřeba mít v kolektivu někoho, komu můžu důvěřovat na 100 %. A že při jakémkoliv řešení problémové situace je třeba mít kolem sebe nějakou 3. osobu.
Dlouhá doba psychického napětí.
Zkušenost, že nejhorší je srážka s málo inteligentním člověkem.
Nespavost, časté vybavování si hrůzných zážitků.
Nízké sebevědomí.

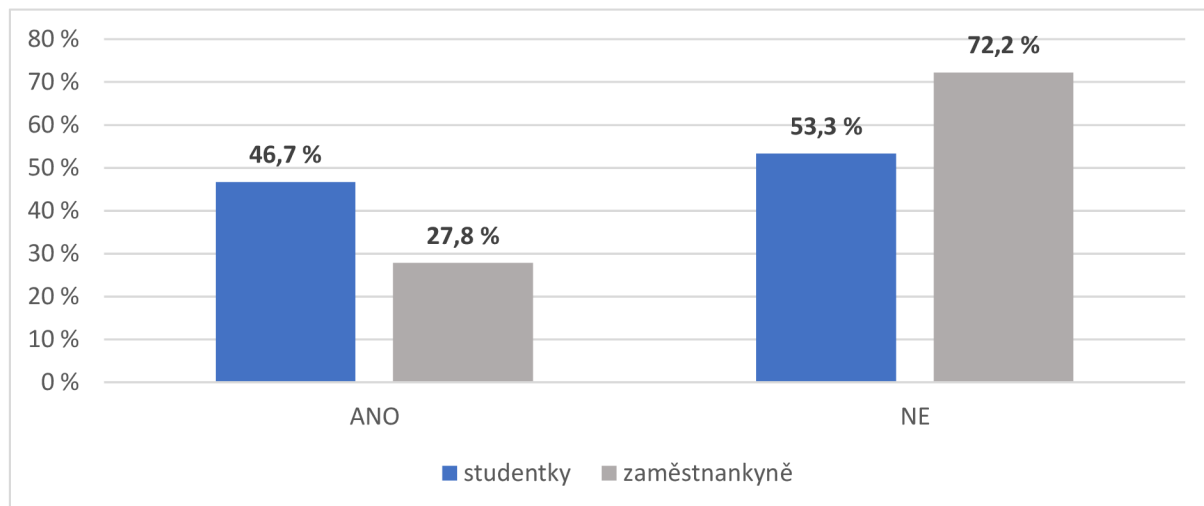
11. položka představovala poslední položku, kterou zodpovídaly všechny studentky a zaměstnankyně, které dříve označily, že se osobně s šikanou mezi dospívajícími dívkami/dospělými ženami ve školním či pracovním prostředí setkaly. Tato položka byla zároveň jedinou otevřenou položkou (s výjimkou poslední dodatečné 34. položky v dotazníku, která sice byla také otevřená, ale respondentky ji vyplňovaly dobrovolně a nesloužila k vyhodnocení průzkumu). Odpovědi respondentek byly zaznamenány do dvou tabulek výše (z důvodu opakování odpovědí jich pár nebylo v tabulce zahrnuto). V příloze odpovídá tato položka číslům 13 a 26.

U studentek i zaměstnankyň se převážně objevovaly následky v podobě psychických problémů – konkrétně byly zmiňovány: úzkosti; stres; nižší sebevědomí; strach z toho, aby dotyčná neřekla/neudělala něco špatně a nedala by tím dívkám/ženám podnět k opětovné šikaně; pocit méněcennosti; dlouhodobé psychické napětí. Co se týče výhradně studentek, následky zmiňovaly také v souvislosti s utlumením aktivity ve vyučovací hodině či nechutí navštěvovat školu. U zaměstnankyň se naopak objevovala nechů chodit do práce a chtíč opustit dané zaměstnání. Uváděny byly i psychosomatické příznaky jako nespavost či pocit sevřeného žaludku, případná potřeba medikace. Některé respondentky tato zkušenost s šikanou ovlivnila v tom, že se nyní chovají opatrněji a drží si větší odstup od ostatních. Také je přiměla k tomu se naučit bránit nebo dokonce ke studiu psychologie a práci sama se sebou.

12. položka

Studentka SŠ: *Setkala jste se osobně s šikanou mezi dívkami mimo prostředí SŠ?*

Žena v zaměstnání: *Setkala jste se osobně s šikanou mezi ženami mimo prostředí zaměstnání?*

Graf 13: osobní setkání s šikanou mimo prostředí SŠ/zaměstnání

12. položka představovala první položku, kterou zodpovídaly pouze ty respondentky, které na počátku dotazníku uvedly, že se osobně s šikanou mezi dívkami ve školním prostředí či mezi ženami na pracovišti neseťkaly – to se týká všech následných položek až do 18. položky. Dohromady se jednalo o 48 respondentek. V návaznosti na to byly položeny zmíněným respondentkám i 2 podotázky. Tato první zjišťovala, jestli se studentky/zaměstnankyně i přesto neseťkaly s šikanou mezi ženským pohlavím, avšak v jiném prostředí. Na výběr bylo pouze ze dvou odpovědí (*ano/ne*). V příloze odpovídá tato položka číslům 14 a 27.

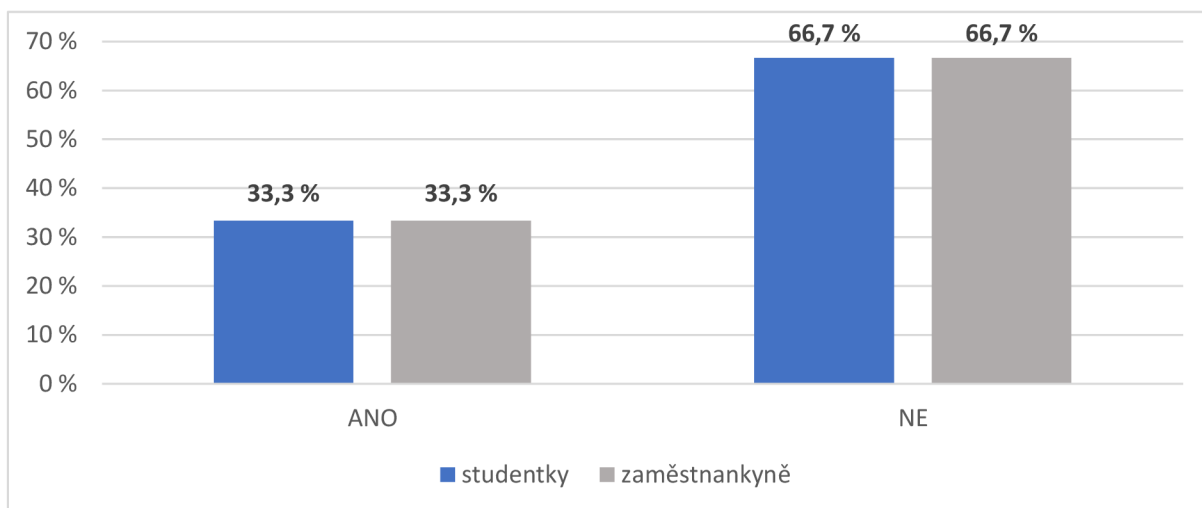
Z 30 dotazovaných studentek souhlasilo 46,7 % (14 respondentek), že se s šikanou mezi dívkami mimo prostředí SŠ setkalo. 53,3 % (16 respondentek) z nich naopak označilo, že se s šikanou mezi dívkami osobně neseťkaly ani v jiném prostředí.

Z 18 dotazovaných zaměstnankyň souhlasilo 27,8 % (5 respondentek), že se s šikanou mezi ženami mimo prostředí zaměstnání také setkalo. 72,2 % (13 respondentek) z nich naopak označilo, že se s šikanou mezi ženami osobně neseťkaly ani v jiném prostředí.

13. položka

Studentka SŠ: *Znáte dívku, která je (byla) ve školním prostředí šikanována jinou dívkou/dívkami?*

Žena v zaměstnání: *Znáte ženu, která je (byla) v zaměstnání šikanována jinou ženou/ženami?*

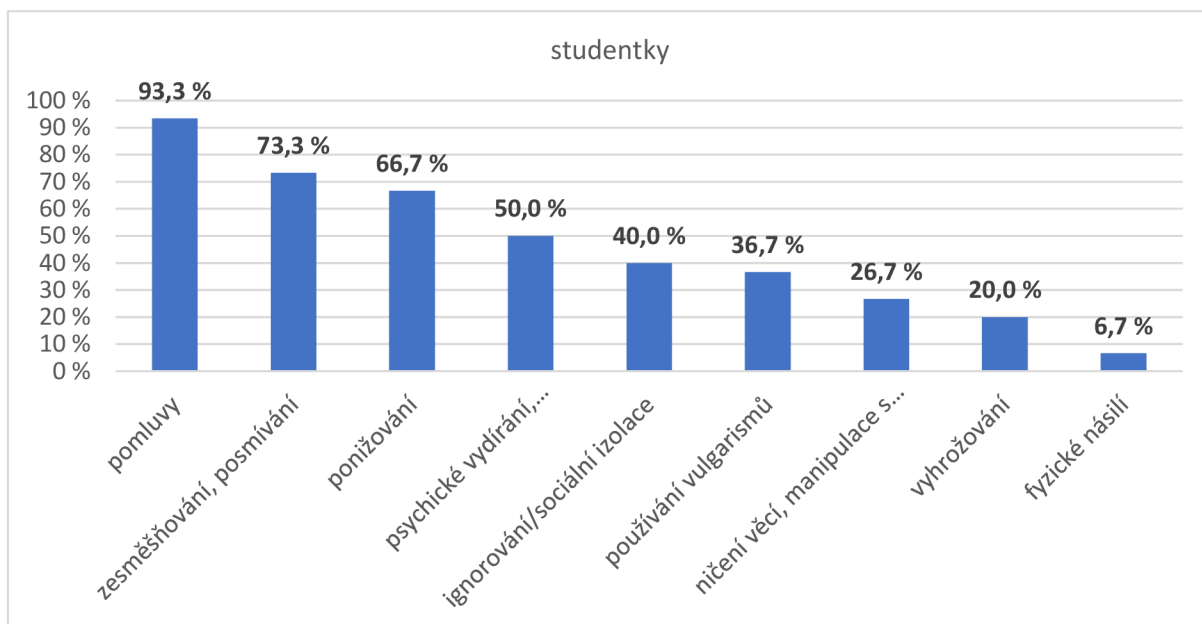
Graf 14: známost šikanované dívky/ženy

13. položka neboli druhá ze zmiňovaných dvou dodatečných podotázek zjišťovala, jestli dotazované studentky či zaměstnankyně neznají dívku/ženu, která si prochází (procházela) dívčí/ženskou šikanou ze strany oběti. Opět zde bylo na výběr pouze ze dvou odpovědí (*ano/ne*). V příloze odpovídá tato položka číslům 15 a 28.

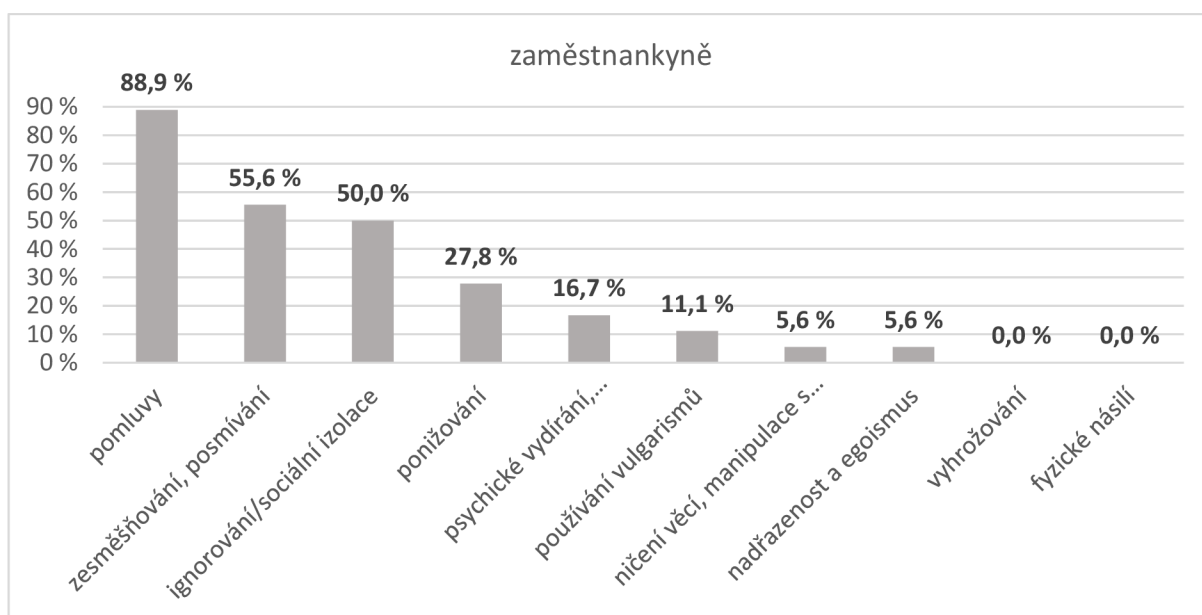
Výsledky u studentek SŠ a zaměstnankyň u této položky vyšel procentuálně identicky. 33,3 % (10 respondentek) studentek SŠ označilo, že znají dívku, která je (byla) ve školním prostředí šikanována jinou dívkou (dívkami) a 66,7 % (20 respondentek) odpovědělo, že žádnou takovou dívku neznají.

Dotazované zaměstnankyně tedy ve stejném zastoupení 33,3 % (6 respondentek) uvedly, že znají ženu, která je (byla) v zaměstnání šikanována jinou ženou (ženami) a 66,7 % z nich (12 respondentek) uvedlo, že žádnou ženu s touto zkušeností šikany neznají.

14. položka: *Jaká podoba šikany mezi ženským pohlavím je dle Vás nejvíce uplatňována?*

Graf 15: nejvíce uplatňovaná podoba šikany z pohledu dospívajících dívek

Graf 16: nejvíce uplatňovaná podoba šikany z pohledu dospělých žen

Na 14. položku odpovídaly opět studentky a zaměstnankyně, které se samy osobně se šikanou mezi dívkami v prostředí školy nebo mezi ženami v prostředí zaměstnání nesetkaly. Tato položka poprvé vypovídá o myšlenkách a názorech respondentek, odpověď souvisí s tím, jakou podobu žena či dívka vnímá jako nejvyužívanější v rámci šikany mezi ženským pohlavím. Respondentky mohly zvolit i více než jednu variantu – buď z předem navrhnutých

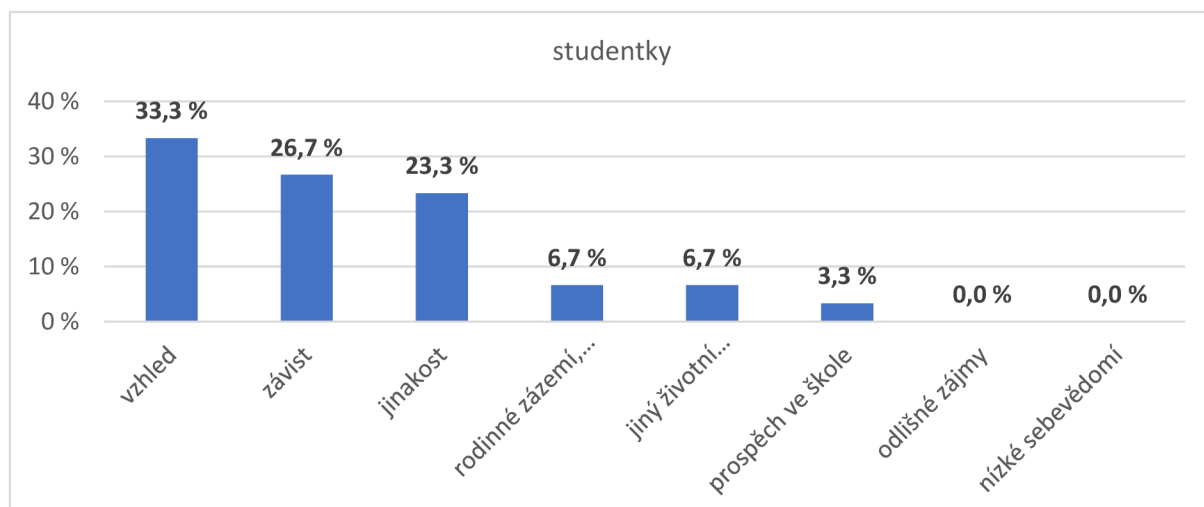

variant podob šikany nebo mohly zvolit i kolonku *jiné*, do které lze zapsat vlastní libovolnou odpověď. V příloze odpovídá tato položka číslu 29.

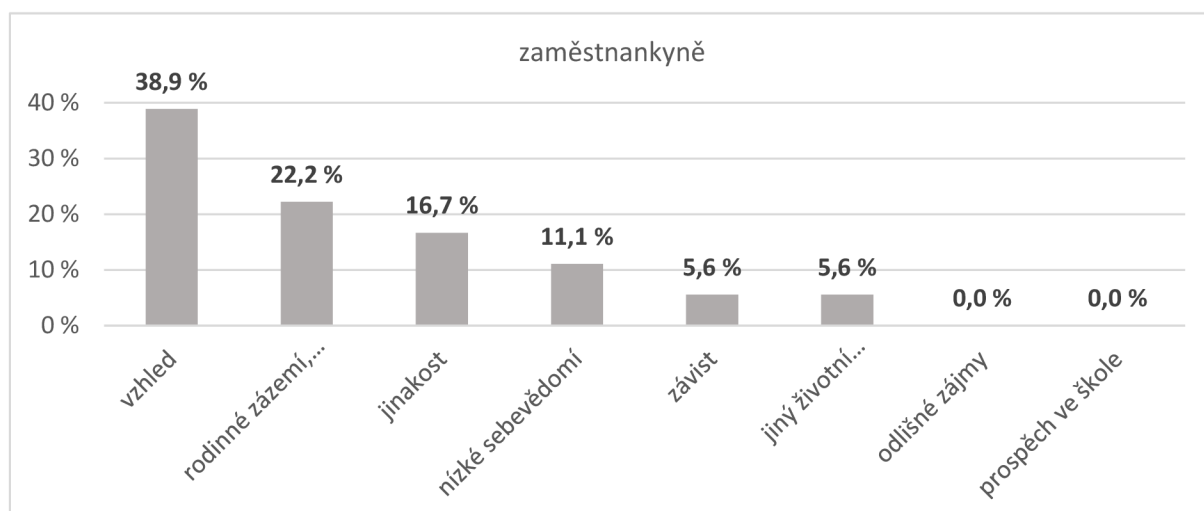
Jak studentky, tak zaměstnankyně se domnívají, že nejčastěji uplatňovaná podoba šikany jsou *pomluvy*, dále se také shodly na druhé nejvíce volené podobě, a tou bylo *zesměšňování, posmívání*. Co se týká studentek, *pomluvy* zvolilo 93,3 % studujících dívek (28 respondentek) a *zesměšňování, posmívání* 73,3 % (22 respondentek). Třetí nejčastěji uváděnou podobou šikany mezi studentkami bylo *ponižování*, to označilo 66,7 % (20 respondentek).

Pomluvy označilo 88,9 % zaměstnaných žen (16 respondentek) a *zesměšňování, posmívání* 55,6 % (10 respondentek). Třetí, dle zaměstnankyň, nejvíce uplatňovanou šikanou mezi ženami je narozdíl od volby studentek *ignorování/sociální izolace*, tuto variantu zvolilo 50 % dospělých žen (9 respondentek). Podoba ženské šikany ve formě *vyhrožování a fyzického násilí* nebyla zvolena ani jednou zaměstnankyní. Naopak ale jedna zaměstnankyně zvolila možnost kolonky *jiné*, kde uvedla, dle ní nejvíce uplatňovanou podobu šikany mezi ženami, *nadřazenost a egoismus*.

15. položka: *Jaká příčina šikany mezi dospívajícími dívkami (v prostředí SŠ) hraje dle Vás nejčastější roli?*

Graf 17: nejčastější příčina šikany u dospívajících dívek – studentky

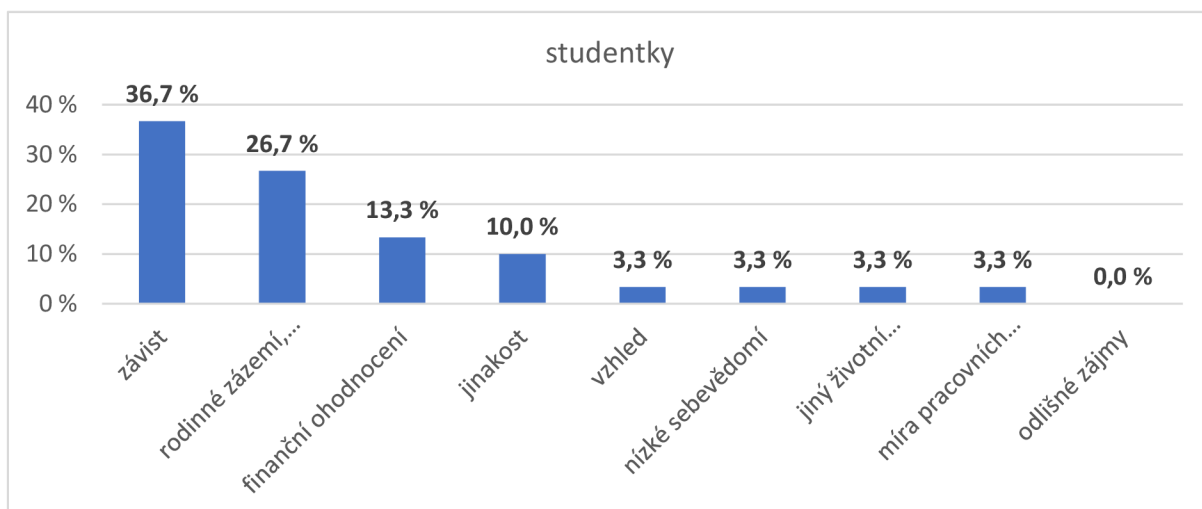
Graf 18: nejčastější příčina šikany u dospívajících dívek – zaměstnankyně

Tato položka se týkala příčiny šikany, konkrétně té, která dle studentek a zaměstnankyň hraje největší roli při vypuknutí šikany mezi dospívajícími dívkami v prostředí SŠ. Tentokrát se respondentky mohly rozhodnout pouze pro jednu variantu odpovědi. V příloze odpovídá tato položka číslu 30.

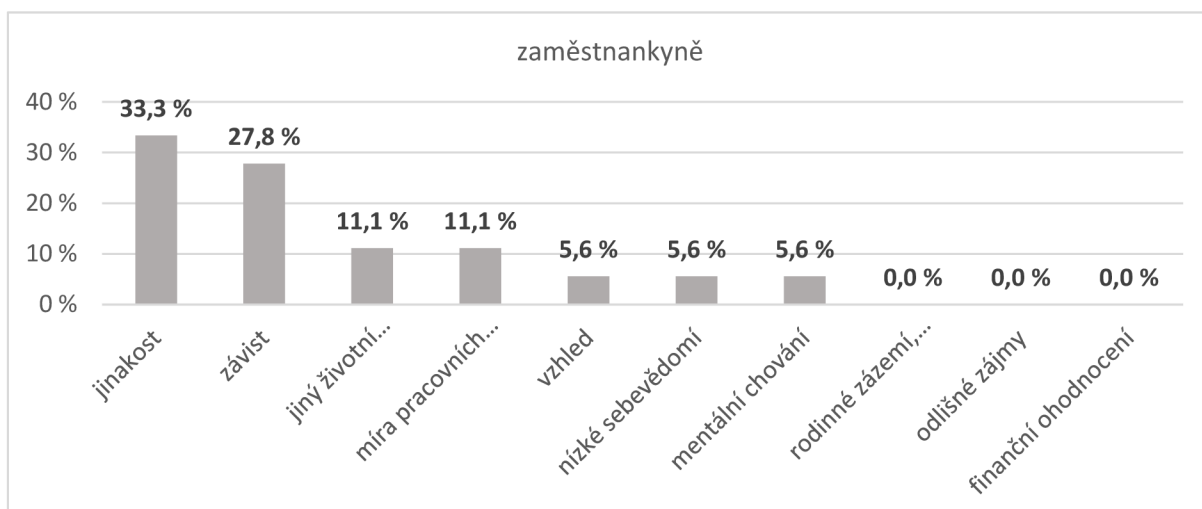
Opět se studentky i zaměstnankyně shodly na první nejvíce zmiňované odpovědi, a tím byl *vzhled*. *Vzhled* jako nejpravděpodobněji možnou hlavní příčinu dívčí šikany v prostředí SŠ vnímá 33,3 % dívek (10 respondentek). Na druhém místě se umístila *závist* v zastoupení 26,7 % (8 respondentek) a za ní byla jako třetí nejvíce uváděna tzv. *jinakost* ve 23,3 % (7 respondentek). Žádná studentka neoznačila příčinu: *odlišné zájmy* či *nízké sebevědomí*.

Mezi zaměstnankyněmi byla zvolena jako nejčastější příčina dívčí šikany *vzhled* – 38,9 % (7 respondentek). Dále bylo nejpočetněji označováno *rodinné zázemí, finanční poměry* ve 22,2 % (4 respondentky) a opět stejně jako u studentek se na třetím místě umístila *jinakost*, tu zvolilo 16,7 % žen (3 respondentky). Žádná zaměstnankyně neoznačila příčinu: *odlišné zájmy* nebo *prospěch ve škole*.

16. položka: Jaká příčina šikany mezi dospělými ženami (v prostředí zaměstnání) hraje dle Vás nejčastější roli?

Graf 19: nejčastější příčina šikany u dospělých žen – studentky

Graf 20: nejčastější příčina šikany u dospělých žen – zaměstnankyně

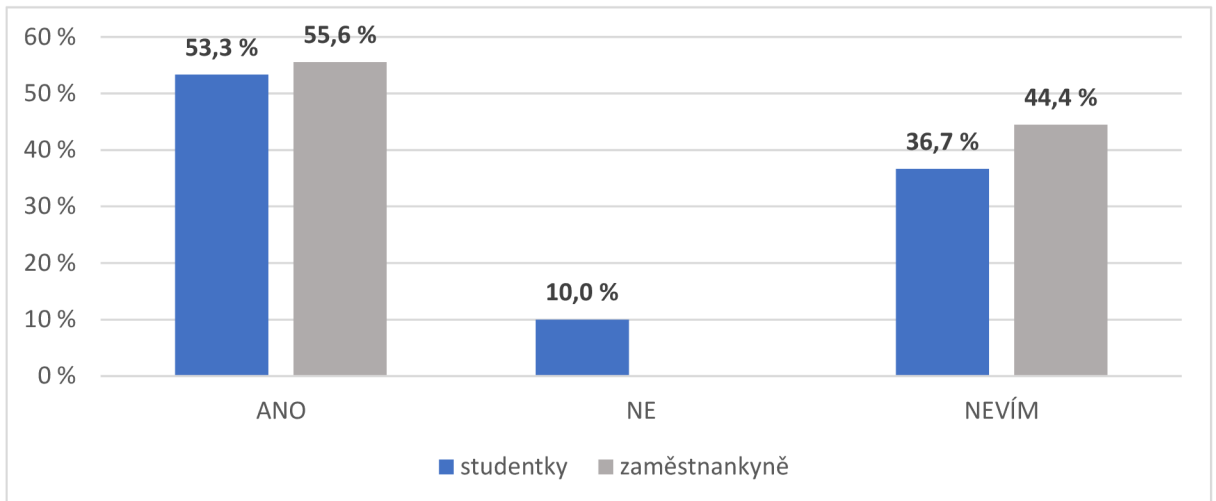
16. položka pokládala stejnou otázku jako položka předešlá, avšak zde se jednalo o příčinu šikany, která dle studentek a zaměstnankyň hraje největší roli při vypuknutí šikany mezi dospělými ženami v prostředí zaměstnání. Mezi předešlou otázkou týkající se příčin šikany mezi dospívajícími dívkami a touto otázkou s jinou cílovou skupinou jsou rozdíly ve volbě odpovědi patrné. Respondentky se opět mohly rozhodnout pouze pro jednu variantu odpovědi. V příloze odpovídá tato položka číslu 31.

Z pohledu studentek hraje nejčastější roli příčina šikany mezi dospělými ženami na pracovišti *závist*, tu zvolilo 36,7 % studentek (11 respondentek). Dále 26,7 % (8 respondentek) označilo *rodinné zázemí*, *finanční poměry* a třetí nevíce označovanou příčinou bylo finanční

ohodnocení v zastoupení 13,3 % (4 respondentky). Z dospívajících dívek ne zvolila žádná variantu *odlišné zájmy*.

Zaměstnankyně mají pohled na nejčastější příčinu šikany mezi ženami na pracovišti odlišný. *Závist* se však i u zaměstnankyň umístila mezi prvními volenými variantami. V největším zastoupení se objevovala příčina *jinakost*, kterou označilo 33,3 % žen (6 respondentek). Následovala již výše zmiňovaná *závist* ve 27,8 % (5 respondentek) a na třetí příčce se společně umístily příčiny: *jiný životní styl/priority/cíle* a *míra pracovních zkušeností*, každou z nich zvolilo 11,1 % zaměstnaných žen (2 respondentky). Ze zaměstnankyň ne zvolila žádná (jako u studentek) variantu *odlišné zájmy*, ale ani *rodinné zázemí*, *finanční poměry* a *finanční ohodnocení* – tyto příčiny se u studentek naopak opakovaly jako druhé a třetí nejčastěji zmiňované.

17. položka: Svěřila byste se někomu, kdybyste byla jedna z účastnic šikany?

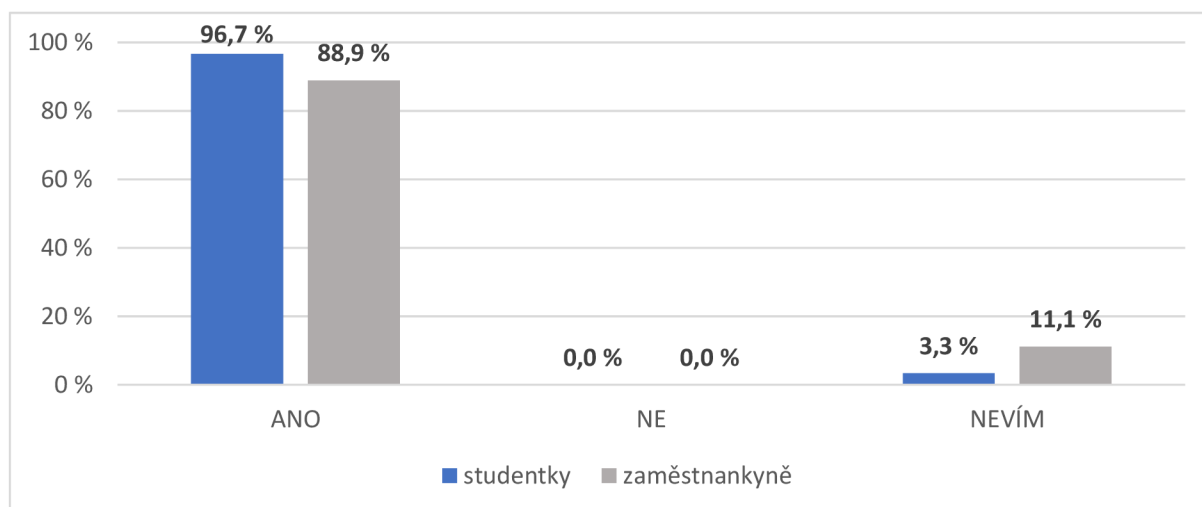
Graf 21: svěření se s potenciální šikanou

17. položka byla položena respondentkám s cílem zjistit, zda jsou si jisté, že by se někomu svěřily, kdyby se staly jednou z účastnic šikany. Vcelku lehká otázka, ale pravděpodobně o to těžší na odpověď s potřebou zamyšlení se. Respondentky měly na výběr ze tří variant odpovědi – *ano/ne/nevím*. V příloze odpovídá tato položka číslu 32.

53,3 % studentek (16 respondentek) uvedlo, že by se se zkušeností s šikanou někomu svěřily, 10 % (3 respondentky) si bylo jistých, že by si nechaly tuto zkušenost pouze pro sebe a 36,7 % (11 respondentek) zvolilo odpověď *nevím*.

Co se týká zaměstnaných žen, 55,6 % z nich (10 respondentek) uvedlo, že by se s tím, že se setkaly s šikanou, někomu svěřily a zbylých 44,4 % (8 respondentek) zvolilo odpověď *nevím*. Žádná ze zaměstnankyň neuvedla, že by se se zkušeností s šikanou nikomu nesvěřila.

18. položka: *Myslíte si, že následky šikany mezi ženským pohlavím negativně ovlivňují jejich účastnice po zbytek života?*

Graf 22: negativní vliv šikany na účastnice

Tato položka pojednávala o negativních následcích, které může mít šikana mezi ženským pohlavím na jejich účastnice. Zde však byla formulována otázka tak, zda si respondentky myslí, že na účastnice mají negativní vliv po zbytek života. U této položky byly výsledky nejvíce jednoznačné v porovnání s ostatními položkami. V příloze odpovídá tato položka číslu 33.

Studentky si z 96,7 % (29 respondentek) myslí, že negativní vliv následků si účastnice šikany s sebou nesou po zbytek života a zbylých 3,3 % – tedy pouze 1 respondentka – neví. Žádná ze studentek ne zvolila odpověď *ne*.

88,9 % zaměstnankyň (17 respondentek) si také myslí, že následky šikany mezi ženami mají negativní vliv na jejich účastnice po zbytek života a zbylých 11,1 % – opět pouze 1 respondentka – zvolila odpověď *nevím*. Žádná ze zaměstnankyň si není jistá tím, že by následky šikany neovlivňovaly negativně jejich účastnice po zbytek života.

19. položka: *Prostor pro dotazy, připomínky či poznámky:*

Tabulka 3: připomínky či poznámky

Velmi zajímavé téma jak na základní škole, tak i na střední. Ale zapomínáme na předškolní vzdělávání, kde se šikana objevuje také.
ŠIKANA je problém, který nelze přehlížet... a je nutné ho VŽDY ŘEŠIT!!!
Tato situace se mi natolik zapsala do života, že na ní nikdy nezapomenu, jen díky současnému pracovnímu kolektivu, celé rodině, přátelům, jsem se dostala tam, kde dnes jsem, spokojená v práci, s fajn lidmi kolem sebe.
Skvělý dotazník, který se zaměřuje na aktuální problematiku, o které se moc nemluví.
Narušení psychiky a časté obavy z případné opakující se situace v kolektivu žen.

Tato položka představovala úplně poslední položku dotazníku, ke které mělo přístup všech 80 respondentek. Jednalo se o dobrovolnou položku, kde mohly respondenty ještě na závěr poznamenat své dotazy, připomínky či poznámky týkající se dotazníku či dodatečných postřehů k problematice šikany mezi ženami. Odpovědi tedy byly ve velmi skromném počtu, avšak pro zajímavost jsou také uvedeny výše v tabulce. V příloze odpovídá tato položka číslu 34.

11 Vyhodnocení výzkumných otázek

Pro dosažení cíle bakalářské práce a zodpovězení formulovaných výzkumných otázek byl vypracován online dotazník s 34 položkami. Co se týče počtu vyplněných dotazníků, dopadlo dotazníkové šetření nakonec úspěšně dle zamýšleného záměru. Dotazník celkem vyplnilo 80 respondentek, a to přesně 40 dospívajících dívek ze dvou středních škol a 40 dospělých žen ze čtyř pracovišť v Libereckém kraji.

V rámci této bakalářské práce byly k dosažení jejího cíle formulovány následující 2 výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1: *Jaká je četnost výskytu šikany mezi dospívajícími dívkami ve školním prostředí a dospělými ženami na pracovišti?*

K této výzkumné otázce se vztahovala zejména položka označená výše v textu jako položka č. 4, která přizpůsobila formulaci dané otázky cílové věkové kategorii respondentek – pro dospívající dívky otázka zněla: *Setkala jste se osobně v prostředí SŠ s šikanou mezi dívkami?* a pro dospělé ženy: *Setkala jste se osobně na pracovišti s šikanou mezi ženami?* Jednalo se o uzavřenou položku, kde respondentky mohly volit pouze ze dvou odpovědí – *ano*, *ne*. Výsledky odpovědí respondentek byly vcelku překvapujícím zjištěním, poněvadž obecně šikana je považována za fenomén školního prostředí, zde se však ukázalo, že mnohem větší zastoupení respondentek s osobní zkušeností s šikanou mezi ženami lze nalézt na pracovišti mezi zaměstnankyněmi. Výsledky k této položce jsou následující: ze 40 studentek označilo, že se osobně setkalo s šikanou mezi dívkami v prostředí SŠ přesně 25 % z nich (10 respondentek) – tedy každá čtvrtá studentka byla (či je) účastnicí dívčí šikany na SŠ. Ostatních 75 % studentek (30 respondentek) uvedlo, že se s šikanou mezi dívkami v prostředí SŠ osobně nesetkalo. Ze 40 zaměstnankyň se osobně s šikanou mezi ženami v zaměstnání setkalo 55 % z nich (22 respondentek) – tedy minimálně každá druhá zaměstnankyně byla (či je) účastnicí ženské šikany na pracovišti. Zbylých 45 % zaměstnaných žen (18 respondentek) uvedlo, že se s touto šikanou osobně nesetkalo. V úvahu je ale také potřeba brát položku č. 5 (*Z jaké pozice jste se s šikanou setkala?*), v rámci které 32 respondentek volilo, z jaké pozice se s šikanou mezi ženským pohlavím setkaly – označit mohly i více variant. Očekávalo se, že u takto velkého počtu (32) dívek a žen s osobní zkušeností s touto šikanou, bude nejvíce označovaná odpověď *svědek*, tato domněnka však nebyla potvrzena. Protože ve výsledku uvedlo 20 respondentek (25 %), že zaujímalý pozici svědka, ale zároveň stejný počet

20 respondentek označilo, že se staly její obětí. Pouze jedna respondentka uvedla, že zaujímala pozici agresorky.

Celkově je shledána četnost výskytu šikany mezi zaměstnankyněmi a šikany mezi studentkami SŠ ze zjištěných výsledků ve 40 % – 32 respondentek z 80 se osobně s šikanou mezi dívkami/ženami setkala, což je výsledek poměrně vysoký. Vyšší podíl však na tomto výsledku mají zaměstnankyně. Lze usuzovat, že vliv na to mohla mít také volba daných pracovišť pro dotazníkové šetření – tedy 3 mateřských škol. Protože se předpokládá, že pracoviště mateřské školy bývá většinou prostorově méně rozsáhlé, pracovní kolektiv bývá málo početný, tudíž jsou tak i pracovní vztahy panující na pracovišti více postřehnutelné, probírané a případ šikany pravděpodobně může být více nápadný, a naopak méně skrytý. Proto, pokud již v prostředí pracoviště mateřské školy vypukne šikana mezi zaměstnankyněmi, je dosti možné, že do toho bude celý kolektiv zahrnut, a to alespoň z přihlížející pozice. Zároveň je potřeba brát ohled na poměr počtu strávených let dospívajících dívek na SŠ a dospělých žen v zaměstnání, zkušenosti s šikanou na pracovišti mezi zaměstnankyněmi proto mohou být jistě uváděné z dlouhodobějšího hlediska.

Na položku č. 4 navazuje položka č. 12 (*Setkala jste se osobně s šikanou mezi dívkami mimo prostředí SŠ? / Setkala jste se osobně s šikanou mezi ženami mimo prostředí zaměstnání?*). Položka č. 12 shrnuje výsledky odpovědí od respondentek, které dříve uvedly, že se osobně s šikanou mezi dívkami/ženami v konkrétním školním či pracovním prostředí neseťkaly. Z 30 dotazovaných studentek jich souhlasilo 46,7 % (14 respondentek) s tím, že se s šikanou mezi dívkami, avšak mimo prostředí SŠ, také setkaly. Z 18 dotazovaných zaměstnankyň jich souhlasilo 27,8 % (5 respondentek) se skutečností, že se s šikanou mezi ženami mimo prostředí zaměstnání taktéž setkaly. Sečtením výsledků z 4. a 12. položky lze získat informaci o celkovém osobním setkání s šikanou mezi dívkami či ženami, kdy nezáleží na prostředí, kde se tato šikana udála. V souhrnu to znamená, že se ze všech 40 studentek 24 z nich (60 %) stalo někdy účastnicí dívčí šikany a ze všech 40 zaměstnankyň se 27 z nich (67,5 %) stalo někdy účastnicí ženské šikany.

Výzkumná otázka č. 2: *Jaké jsou rozdíly v příčinách šikany mezi dospívajícími dívkami a dospělými ženami?*

K této výzkumné otázce se vztahovala zejména položka č. 8, opět byla formulace dané otázky přizpůsobena zkoumanému vzorku respondentek – pro studentky SŠ: *Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi dívkami?* a pro zaměstnankyně: *Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi ženami?* Tuto položku

zodpovídalo pouze 32 respondentek, které dříve uvedly, že se osobně se šikanou mezi ženami v prostředí SŠ či zaměstnání setkaly. Jak již bylo v textu výše u 8. položky uvedeno, je zřejmé, že k vypuknutí šikany může vést souhra různých faktorů (příčin), proto také respondentky většinou neoznačily pouze jednu jedinou odpověď, ale více možností.

Studentky v největším zastoupení považují za hlavní příčinu šikany mezi dívkami, se kterou se osobně setkaly, *vzhled* – tu označilo 50 % studentek (5 respondentek z 10). Oproti tomu u zaměstnankyň se *vzhled* jako hlavní příčina šikany mezi ženami (šikany, které byly osobně součástí), umístil až na 4. příčce – zvolilo ho 22,7 % zaměstnankyň (5 respondentek z 22). Tuto konkrétní rozdílnost si lze vysvětlovat i z pohledu již zmíněných teoretických východisek této bakalářské práce, převážně z informací v kapitole 2.2 a 3, které se věnují specifickým obdobím dospívající dívky. Právě změny ve vzhledu jsou typickým rysem dospívání u dívek, dívkám se mění postava a formují se více viditelné ženské křivky – zejména prsa, boky, stehna. Změny v těle dívky také nastávají v souvislosti s hormonálními změnami a začátkem menstruace. Kvůli tomu jsou také dívky v období dospívání náchylnější ke vzniku kožních problémů, konkrétně akné. V tomto věkovém období zároveň chtějí dospívající častokrát něčím vyčnívat nebo pouze hledají svůj styl, kdy zkoušejí například experimentovat s oblečením – u dospívajících dívek to bývá zejména styl oblékání a jeho případná odlišnost, která je však většinou od vrstevníků (dívčím kolektivem) kritizována. To vše nasvědčuje tomu, že přirozeně právě vzhled se umístil mezi dospívajícími dívkami jako nejčastější příčina dívčí šikany.

Výsledky u zaměstnankyň zase ukázaly, že za hlavní příčinu šikany mezi ženami, které byly osobně součástí, považují v největším zastoupení *jinakost* – tu označilo 50 % dospělých žen (11 respondentek). Oproti tomu u studentek SŠ *jinakost* jako hlavní příčina šikany mezi dívkami (šikany, které byly osobně součástí), se umístila na 3. příčce – zvolilo ji 30 % studentek (3 respondentky). Tento pojem však lze vnímat velmi subjektivně, pojí se víceméně s odlišností od druhých a od běžně přijímané normy. Je tedy pouze možné se domnívat, co konkrétního touto odpovědí měly respondentky na mysli. Pokud by byla potřeba přiblížit pojem *jinakost*, bylo by možné uvést například: odlišné chování, odlišnou komunikaci, pohybovou kompetenci, zvláštní jednání nebo řešení každodenních či problémových situací dané osoby.

U studentek i zaměstnankyň se na druhé příčce se stejným počtem odpovědí umístily 3 příčiny, které vnímají respondentky za hlavní pohnutku k šikaně mezi ženským pohlavím, se kterou se osobně setkaly. 40 % studentek SŠ (4 respondentky) uvedlo příčiny: *závist, nízké sebevědomí a prospěch ve škole*. 45,5 % zaměstnankyň (10 respondentek) uvedlo příčiny: *závist, jiný životní styl/priority/cíle a míra pracovních zkušeností*. U obou věkových kategorií se tedy na druhé příčce objevila příčina *závist*, s čímž může zároveň souviset i další volba

příčiny šikany mezi studentkami, a to *nízké sebevědomí*. Zaměstnankyně dále zvolily *jiný životní styl/priority/cíle*, tato skutečnost zase může u žen souviset s již předem zmíněnou příčinou – *jinakostí*. Z těchto volených příčin je zřejmé, že se budou týkat určitou měrou také specifika období dospělé ženy popsaných v kapitole 2.2. Společnost klade na dospělého člověka vysoké nároky, co se týká toho, jak by se měl chovat/uvážovat, co by měl sám zvládnout apod. Zároveň existují určitá očekávání od společnosti, které většina vnímá jako normu, po které by měl toužit každý – u žen se například jedná o chůci po spokojeném partnerství s vidinou uzavření manželství, po adekvátně upraveném zevnějšku nebo o touze mít vlastní děti. Některá z žen může toužit po úspěšné kariéře a některé záleží více na rodinné spokojenosti a vlastním volném času. Obecně může tedy mezi dospělými lidmi vzniknout jistě mnoho odlišných názorů, co se týče životní filozofie – záleží však na tom, v jaké sestavě se ženský kolektiv na konkrétním pracovišti sejde a co bude brát i za tu svou kolektivní „normu“. Poslední zmíněnou variantou s druhou nejvíce volenou příčinou mezi studentkami byl *prospěch ve škole* a mezi zaměstnankyněmi *míra pracovních zkušeností*. Tyto příčiny vyloženě souvisí s rozdílným prostředím – školním a pracovním. Obě varianty jsou očividným terčem, který může hrát svou roli při počátku šikany, a který může být v takové situaci snadno zneužit.

12 Diskuze

V současné době existuje již mnoho závěrečných prací, které se zabývají problematikou šikany a častokrát se lze setkat s názorem, že toto téma je již neoriginální a mnoha směry prozkoumané. Výsledky průzkumů však trvale ukazují, že se šikana musí a bude muset nadále řešit, analyzovat, a že výsledky je a bude potřeba stále aktualizovat, protože díky nim lze vytvářet nové a aktuální strategie a preventivní plány proti jednotlivým typům šikany.

Obecně se prevenci a zkoumání šikany daleko více věnuje na základních školách, kde se vyskytuje kolektiv převážně s vyrovnaným heterogenním zastoupením chlapců a dívek, nežli na určitých oborech středních škol či na pracovištích například charakteristických svou převahou dívčího/ženského kolektivu. Nelze opomenout ani předškolní vzdělávání, kterému je téma šikany dosud také více či méně veřejně skryto. Je potřeba myslet na to, že každý typ šikany je svým věkovým rozpořádáním, jiným prostředím a pohlavím aktérů odlišný a svým způsobem specifický a s ohledem na to je potřeba s problematikou šikany dále pracovat.

Šikana, která je společnosti mnohem více prezentována a koluje o ní vyšší povědomí, je šikana ve formě fyzického násilí, což lze odůvodnit jejími následky, které jsou pouhým okem snadno postřehnutelné. Ta je však využívána zejména mužským pohlavím. Bohužel, jak vyplývá z výsledků průzkumu této bakalářské práce, výskyt šikany mezi ženským pohlavím

není vůbec výjimečnou situací, spíše naopak je velmi častou záležitostí. 60 % dotazovaných studentek středních škol se někdy setkalo se šikanou mezi dívkami a 67,5 % dotazovaných zaměstnankyň se někdy setkalo s šikanou mezi ženami. V rámci výhradně školního prostředí uvedlo 25 % studentek, že se osobně setkaly na střední škole s šikanou mezi dívkami. V rámci výhradně pracovního prostředí uvedlo 55 % žen, že se osobně setkaly na pracovišti s šikanou mezi ženami – konkrétně z 40 zaměstnankyň: 15 % žen s bossingem a 45 % s mobbingem (2 zaměstnankyně se setkaly s oběma formami šikany). Jak již bylo zmíněno v kapitole *vyhodnocení výzkumných otázek*, vliv na vyšším zastoupení výskytu šikany mezi zaměstnankyněmi oproti studentkám mohl mít výběr daných pracovišť pro dotazníkové šetření – zejména 3 mateřských škol. V rámci nich totiž s ohledem na většinou méně početný pracovní kolektiv, tudíž i více všem zaměstnankyním známé pracovní vztahy panující na pracovišti, může být případ šikany pravděpodobně více nápadný, a naopak méně skrytý. Do takové situace je pak většinou celý kolektiv zahrnut (a to alespoň z přihlížející pozice). Zároveň může mít samozřejmě i jistý vliv poměr počtu strávených let dospívajících dívek na střední škole a dospělých žen v zaměstnání (zaměstnankyně odpovídají na základě dlouhodobějších zkušeností).

Pokud by byly výsledky tohoto průzkumu porovnány s výsledky jiných autorů, kteří se zabývali obdobnou problematikou šikany (respektive žádná práce zabývající se výhradně šikanou v dívčím/ženském kolektivu nebyla autorkou nalezena), byly by formulovány následující závěry. Co se týká šikany v rámci středních škol, k mírně nižším výsledkům v četnosti výskytu šikany dospěla Pospíšilová (2011), ta uvedla, že se s šikanou v prostředí střední školy v oboru kosmetička setkalo 18,3 % studentek. Tato práce nemá specifikovanou zkušenost s šikanou pouze v rámci dívčího kolektivu, avšak je počítáno s tím, že obor kosmetička je studován většinou pouze cílovou skupinou dívek. Na druhou stranu ale studentky studující tento obor odpovídaly i s ohledem na celé školní prostředí, kde se pravděpodobně setkávají i s jinými obory s vyšším zastoupením chlapců – studentů.

Co se týká šikany na pracovišti, Ruml (2021) došel k výsledkům, ze kterých se lze dozvědět, že 34,3 % zaměstnankyň uvedlo, že se setkalo na pracovišti s šikanou ve formě mobbingu a 37,1 % zaměstnankyň s šikanou ve formě bossingu. V potaz je však potřeba brát, že se jedná o výpověď zahrnující výsledky týkající se i případné zkušenosti s šikanou na pracovišti mezi ženou a mužem, kterou mohly být zaměstnankyně součástí, nikoliv pouze mezi dvěma a více ženami. Proto lze právě toto hledisko v práci Rumla (2021) vnímat jako důvod vyšších výsledků se zkušeností žen s bossingem oproti výsledkům průzkumu této bakalářské práce. Muži jsou totiž většinou šikanováni jinými muži, ženy jsou ale většinou šikanovány jak

ženami, tak v podobném zastoupení i muži. Muži jsou zároveň ti, kteří převážně (tedy v celkovém vyšším měřítku) zaujímají vedoucí pozice.

13 Navrhovaná opatření

Zásadní a důležitou podmínku v rámci prevence, jak šikany mezi studentkami na SŠ, tak mezi zaměstnankyněmi, lze shledávat ve vzájemné **funkční komunikaci** a v **nastavení příjemné a důvěrné atmosféry** ve školním prostředí či na pracovišti. Tyto elementy přispívají i k případnému včasnému odhalení šikany.

Školní prostředí se týká zejména kvality třídního klimatu. Třídní učitel by měl být vůči problematice šikany otevřený a toto téma se nebát před žáky otevírat a společně ho s nimi diskutovat – to lze uskutečnit i v rámci pravidelných třídnických hodin. Ideálně by do obdobné informovanosti měli být zahrnuti i rodiče, spolupráce by měla být navázána i s dalšími pedagogickými pracovníky a povolánými odborníky. Ideální by bylo **vyšší zapojení externích organizací a institucí**, prostřednictvím kterých lze ve škole pořádat osvětové přednášky či uskutečnit různé projekty. Tyto organizace také mohou ve škole pomoci při práci s převážně dívčím či klučičím kolektivem, které jsou svými projevy specifické. Samozřejmostí by měly být vzdělávací akce nebo kurzy pořádané pro pedagogické pracovníky. Ty by měly zároveň poskytnout hlubší **náhled na problematiku šikany z hlediska jejích jednotlivých druhů** – co se týče konkrétně šikany mezi ženami, tak by bylo vhodné se zaměřit zejména na genderová specifika šikany. O to více je to potřeba u šikany mezi dívkami/ženami, protože její forma bývá více skrytá, tedy méně rozpoznatelná, z důvodu zejména psychologického charakteru.

Celkově by bylo žádoucí se na šikanu nezaměřovat pouze z obecného hlediska, ale více ji vnímat jako problematiku měnící svou formu dle typu prostředí, dle věkového rozpoložení účastníků, rozlišovat ji dle pohlaví a z tohoto pohledu s ní také dále pracovat.

V rámci Libereckého kraje se zaměřuje na problematiku šikany a klimatu třídního kolektivu například organizace MAJÁK o.p.s., její primární cílovou skupinou jsou však žáci základních škol a pedagogové základních škol (Maják 2018). Tím lze také dojít k myšlence, že v Libereckém kraji je obecně nedostatek takovýchto organizací, které se zaměřují na cílovou skupinu předškolního, středoškolského či vysokoškolského prostředí.

V České republice je realizován **projekt Minimalizace šikany**, který zahrnuje do svých služeb i cílovou skupinu středních škol. Tento projekt nabízí vzdělávací kurz pro pedagogy, kteří by po jeho absolvování měli umět rozlišit šikanu od škádlení, rozpoznat projevy šikany, určit konkrétní stádium šikany nebo umět vhodně a včas zasáhnout, případně být schopni si vyžádat konkrétní podporu. Zároveň v rámci tohoto projektu je možné realizovat i workshop

věnující se tvorbě školního programu proti šikaně v konkrétní škole, ten je podporován i následnou službou konzultační podpory, která pomáhá prakticky realizovat změny a zavedení nových strategií do chodu školy. Pro nově vzniklý kolektiv na SŠ by byl pravděpodobně užitečným pomocníkem i pořádaný seminář projektem Minimalizace šikany s výukovým filmem s názvem *Skryté ostny šikanování*, na základě jehož shlednutí probíhá následná diskuze s žáky (Minimalizace šikany 2022).

Nelze konkrétněji nezmínit také téma šikany mezi ženami na pracovišti, které lze vnímat jako velmi opomíjené s ohledem na výsledky tohoto průzkumu, ve kterých vyšlo, že minimálně každá druhá žena se osobně s touto šikanou setkala. Kolektivu a problematice šikany na pracovišti se v České republice věnuje například **organizace Mobbing Free Institut**. Ta napomáhá v rámci pracovního prostředí s osvětou šikany, její prevencí i s případným řešením. Zároveň upozorňuje na fakt, že dochází k navýšení procenta šikanovaných na pracovišti, a to zejména mezi ženami, proti čemuž se snaží bojovat. Tato organizace provádí analýzu situace na pracovišti, snaží se o navrhnutí inovativního řešení krizové komunikace či vypracovává návrh mobbing free strategie. Právě oblasti zdravotnictví a školství, které byly součástí dotazníkového šetření této bakalářské práce, se nachází na prvních dvou příčkách s nejčastější klientelou Mobbing Free Institutu. Jistě by bylo tedy příznačné se obrátit na některou z takovýchto organizací, která dokáže šikaně na pracovišti předcházet i s případným zaměřením na konkrétní ženský kolektiv a práci s ním. Tato společnost také poskytuje online formulář, který dotyčný na internetu vyplní v případě, když chce požádat o pomoc s šikanou na pracovišti (Mobbing Free Institut 2022). Jako v této době velmi užitečnou až potřebnou lze vnímat také **supervizi**, která může pracovní kolektiv výrazně stmelovat například prostřednictvím témat, která se bojí zaměstnankyně na pracovišti v rámci pracovních vztahů konzultovat.

Závěr

Bakalářská práce pojednávala o problematice šikany mezi ženami. Cílem této práce bylo charakterizovat a specifikovat šikanu mezi ženami, porovnat tuto problematiku a její četnost výskytu u dospívajících dívek a dospělých žen, popsat rozdíly v příčinách šikany a zjistit, jaké následky zanechala tato šikana v životě aktérek.

Cíle bakalářské práce bylo dosaženo prostřednictvím teoretické a empirické části. Teoretická část nejprve pojednávala o základním pojmosloví týkajícím se šikany, poté plynule navázala na problematiku šikany mezi ženským pohlavím. Současně specifikovala vývojová období dospívající dívky a dospělé ženy. Konkrétněji popsala šikanu ve školním prostředí v rámci dívčího kolektivu a šikanu na pracovišti v rámci ženského kolektivu. Empirická část se věnovala průzkumu šikany mezi studentkami středních škol a mezi zaměstnankyněmi v Libereckém kraji. Průzkum byl proveden formou online dotazníkového šetření. I přes komplikace se získáváním dat od středních škol, které na prosbu o vyplnění dotazníku nereagovaly, se nakonec podařilo v průběhu května až června 2022 získat dostatečné množství vyplněných dotazníků. Výsledky byly následně vyhodnoceny prostřednictvím grafů a tabulek a doplněny o příslušný komentář.

Dle výše četnosti šikany zjištěné v tomto průzkumu se lze domnívat, že šikana mezi ženským pohlavím je ve společnosti opomíjenou problematikou, což může zároveň souviset i s jejími skrytými projevy. V rámci empirické části byl zjištěn vysoký výskyt četnosti šikany mezi ženami. Celkem 60 % dotazovaných dospívajících dívek a 67,5 % dospělých žen se někdy osobně setkalo s šikanou mezi ženským pohlavím. S šikanou mezi dívkami výhradně v prostředí středních škol se osobně setkalo 25 % dotazovaných studentek. V mnohem větším zastoupení potvrdily zaměstnankyně, že se osobně setkaly s šikanou mezi ženami na pracovišti, a to přesně 55 % dotazovaných respondentek.

Teoretická východiska této práce věnovaná vývojovému období dospívající dívky a dospělé ženy naznačila, že mohou souviset i s rozlišnými příčinami, které vedou k vypuknutí šikany u dospívajících dívek a dospělých žen. Dle výsledků průzkumu tento fakt byl potvrzen. Lze uvést například nejvíce zmiňovanou příčinu šikany mezi dívkami v prostředí střední školy, kterou byl *vzhled*. U dospělých žen se tato příčina šikany objevila až na čtvrté příčce. Vzhled v rámci dospívání prochází typickou výraznou změnou, zejména u dívek, kdy dochází k tvarování ženských křivek, experimentování a hledání vlastního stylu v oblékání, účesu apod. Proto právě vzhled je mezi dospívajícími dívkami vysoce probíraným tématem a snadným terčem šikany, který dívky v tomto věku může velmi ranit a poznamenat. Na první pohled

patrný rozdíl ve výsledcích týkajících se příčin šikany mezi studentkami středních škol a zaměstnankyněmi činily také například druhé nejvíce volené příčiny, které byly ovlivněny odlišným prostředím, ve kterých šikana vypukla. U dospívajících dívek to byla příčina *prospěch ve škole* a u dospělých žen *míra pracovních zkušeností*.

V rámci dívčího kolektivu stěžuje odhalení a řešení šikany zejména její forma, která je typická svými zejména takticky promyšlenými, více skrytými, nepřímými a verbálními projevy. Ty mohou častokrát mezi účastnicemi nabývat velmi trýznivých podob. Jak lze vyčíst i z výsledků průzkumu, následky šikany mají na dívky a ženy zejména psychologický dopad. U respondentek dochází ke snížení sebevědomí, ke strachu z toho, že dotyčná řekne nebo zareaguje špatně a bude za to znovu odsouzena, k útlumu aktivity ve vyučovacích hodinách, k nechuti docházet do školy či do zaměstnání, což vede následně ženy i k opuštění daného pracoviště. Zmiňovány byly také psychosomatické příznaky či potřeba medikace.

I proto bylo v rámci navrhovaných opatření také doporučeno vyšší zahrnutí odborných organizací, které se vyloženě konkrétním typem šikany odborně zabývají. Šikanu nelze vnímat z obecného pohledu, ale je potřeba ji přizpůsobit daným okolnostem, cílové skupině atd. Neměla by to být záležitost pouze základních škol, ale vhodné by bylo vyšší zaměření i na proškolení pedagogických pracovníků předškolního vzdělávání, na spolupráci středních škol, vysokých škol a jednotlivých pracovišť s příslušnými organizacemi.

Seznam použitých zdrojů

- BENDL, S., 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV. ISBN 80-86642-08-9.
- BEŇO, P., 2003. *Můj šéf, můj nepřítel?* 1. vyd. Brno: ERA. ISBN 80-86517-34-9.
- BEŇO, P., 2015. *Šarmantní násilníci – antimobbingová příručka*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0938-6.
- BJÖRKQVIST, K., 1994. Sex Differences in Physical, Verbal, and Indirect Aggression: A Review of Recent Research. *Sex roles* [online], roč. 30, č. 3–4, s. 177–188 [vid. 21. 6. 2022]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01420988>
- ČECH, T., 2011. *Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD. [vid. 22. 6. 2022]. ISBN 978-80-210-5448-6. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2011/43/realfinal_zech.pdf
- CAKIRPALOGLU, P., aj., 2016. *Šikana na pracovišti v České republice: teorie, výzkum a praxe*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5080-3.
- ERB, H. H., 2000. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. 1. vyd. Praha: Amulet. ISBN 80-86299-22-8.
- HELLSTRÖM, L., BECKMAN, L., 2019. Adolescents perception of gender differences in bullying. *Scandinavian Journal of Psychology* [online], roč. 61, č. 1, s. 90–96 [vid. 23. 6. 2022]. ISSN 1467-9450. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/sjop.12523>
- HOEL, H., COOPER, C. L., 2000. *Destructive Conflict and Bullying at Work* [online]. Manchester School of Management: UMIST. [vid. 20. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.bollettinoadapt.it/old/files/document/19764Destructiveconfl.pdf>
- JANOŠOVÁ, P., 2008. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2284-9.
- JANOŠOVÁ, P., 2011a. *Gender v práci se školními dětmi*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-701-7.
- JANOŠOVÁ, P., 2011b. *Šikana a vyčleňování žáků na základní škole*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-779-6.
- JANOŠOVÁ, P., aj., 2016. *Psychologie školní šikany*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2992-3.

- JEDLIČKA, R., KOŤA J., 1998. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy* 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-555-8.
- KARSTEN, H., 2006. *Ženy – muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-145-X.
- KOHLERITER, D., 2018. Three Main Differences In How Boys And Girls Bully. In: *Momentous Institute* [online]. 5. 9. 2018 [vid. 23. 6. 2022]. Dostupné z: <https://momentousinstitute.org/blog/three-main-differences-in-how-boys-and-girls-bully>
- KOLÁŘ, M., 2000. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, M., 2005. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLLEROVÁ, L., POSPÍŠILOVÁ, A., JANOŠOVÁ, P., 2020. *Šikanování na školách*. 1. vyd. Praha: Středisko společných činností AV ČR. ISSN 2464-6245.
- LEBLANC, D. M., 2010. Curbing Bullying Among Teenage Girls. *Techniques* [online], roč. 85, č. 7, s. 8–9 [vid. 7. 4. 2022]. ISSN 1527-1803. Dostupné z: <https://www.proquest.com/docview/753490906?accountid=17116>
- MAJÁK, 2018. Katalog služeb na školní rok 2022/2023. In: *Majak* [online]. [vid. 3. 7. 2022]. Dostupné z: https://www.majakops.cz/images/dokumenty/Katalog_MAJAK_2022-23.pdf
- MARTÍNEK, Z., 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktual. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6.
- MINIMALIZACE ŠIKANY, 2022. Produkty MiŠ – vzdělávací akce. In: *Minimalizace šikany* [online]. [vid. 3. 7. 2022]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/produkty-mis/vzdelavaci-akce>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2019. Šikana na pracovišti. In: *Důstojné pracoviště ve veřejné správě* [online]. [vid. 20. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.dustojnepracoviste.cz/o-sikane/sikana-na-pracovisti>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2020. *Co dělat – Intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí* [online]. [vid. 11. 2. 2022]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_6_Skolni_sikana_2020.doc

- MOBBING FREE INSTITUT, 2022. Prevence a eliminace šikany na pracovišti. In: *Mobbing Free Institut* [online]. [vid. 3. 7. 2022]. Dostupné z: <https://mobbingfreeinstitut.cz/prevence-a-eliminace-sikany/>
- POSPÍŠILOVÁ, V., 2011. *Šikana na střední škole se zaměřením na obor kosmetička* [bakalářská práce] [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta. [vid. 7. 7. 2022]. Dostupné z: https://theses.cz/id/uzrnt2/Pospisilova_Veronika_BDP_2011.pdf
- PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J., 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5452-9.
- RUML, J., 2021. *Sociálně-patologické jevy v kontextu gender* [bakalářská práce] [online]. Praha: AMBIS vysoká škola, Katedra ekonomie a managementu. [vid. 7. 7. 2022]. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/oltr7/BP_Jiri_Ruml.pdf
- ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., 2010. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SVOBODOVÁ, L., 2008. *Nenechte se šikanovat kolegu: Mobbing – skrytá hrozba*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2474-4.
- ŠAUEROVÁ, M. Š., 2022. Malé velké trápení má jméno šikana. In: *Šance dětem* [online]. Aktualizováno 17. 3. 2022 [vid. 6. 4. 2022]. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/male-velke-trapeni-ma-jmeno-sikana>
- THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VÁGNEROVÁ, K., aj., 2011. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-912-5.
- VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VAŠUTOVÁ, M., 2008. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7368-525-6.
- WAGSTAFF, J., MCLUCKEY, L., 2016. *Violence in Adolescence: Bullying* [online]. 14. 10. 2016 [vid. 7. 4. 2022]. Dostupné z: https://www.ebscohost.com/assets-sample-content/SWRC__Violence_in_Adolescence_Bullying_QL.pdf

ZVÍROTSKÝ, M., BENDL, S., RICHTEROVÁ, M., 2021. *Příběh školní šikany: učebnice pro pedagogické pracovníky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. ISBN 978-80-246-4825-5.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro studentky SŠ a zaměstnankyně

Příloha 1

Šikana mezi ženami

Následující dotazník je součástí bakalářské práce (dále jen BP) s názvem "Šikana mezi ženami", kterou zpracovávám v rámci svého bakalářského studia speciální pedagogiky na Technické univerzitě v Liberci. Vyplněním dotazníku, které vám zabere maximálně 10 minut, mi pomůžete vytvořit podklady pro zpracování empirické části BP. Pro případné nejasnosti či připomínky je na konci dotazníku vymezen prostor. Dotazník je anonymní a Vaše odpovědi slouží pouze pro potřeby BP – výsledky dotazníku nebudou nikde oficiálně zveřejňovány.

Děkuji za Vaši spolupráci a čas, který vyplnění dotazníku věnujete! Velmi si toho vážím.

*Povinné pole

1. Pohlaví *

Označte jen jednu elipsu.

Žena *Přeskočte na otázku 2*

Muž *Přeskočte na sekci 2 (Muž)*

Muž

Děkuji Vám za snahu o vyplnění tohoto dotazníku, které si velmi vážím. Bohužel pro účel mé BP „Šikana mezi ženami“ je zapotřebí, aby byl dotazník vyplněn pouze ženským pohlavím. Děkuji za pochopení.

Žena

2. Věk: *

3. Jste: *

Označte jen jednu elipsu.

- studentka SOŠ/SOU/Gymnázia *Přeskočte na otázku 4*
- žena v zaměstnání (pokud jste zároveň studentkou VŠ, zvolte tuto možnost)
Přeskočte na otázku 16

Studentka SŠ

4. Cítíte se v třídním kolektivu mezi spolužačkami spokojená? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne
- nevím

5. Pocitujete v rámci Vašeho dívčího kolektivu ve školním prostředí, že si dívky navzájem konkurují a jsou schopny pro lepší sociální postavení různých intrik/pomluv/lží (i v rámci přátelství)? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne
- nevím

6. Myslíte si, že se ve Vašem dívčím kolektivu objevují přetvářky/lži/pomluvy, které * negativně ovlivňují pohled na Vaši osobu?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

Šikana
ve
školním
prostředí

ŠIKANA = Záměrné a opakované (též manipulativní/agresivní) chování vůči druhému s cílem mu psychicky či fyzicky ublížit, a to při vzájemné nerovnováze sil. Tedy slabší oběť je šikanována mocnějším jednotlivcem nebo skupinou osob, tudíž je neschopna se účinně bránit. Nerovnováha sil mezi aktéry šikany se nemusí týkat výhradně sil fyzických, může se projevovat např.: intelektuální převahou agresora, větší mírou zkušeností, odolnější psychikou, vyšší sociální způsobilostí apod.

Projevy šikany:

PŘÍMÉ – verbální (vyhrožování, nadávání, ponižování, manipulativní příkazy atd.), neverbální (vysmívání, odcizení či ničení osobních věcí atd.), fyzické (kopání, tahání za vlasy apod.)

NEPŘÍMÉ – chování, které záměrně oběť staví do pozice, kdy je vyčleňována z kolektivu, ignorována (o oběti kolují lži a pomluvy, které mají negativní dopad na její sociální status)

7. Setkala jste se osobně v prostředí SŠ s šikanou mezi dívkami? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 8*
 Ne *Přeskočte na otázku 14*

Šikana ve školním prostředí - ano

8. Z jaké pozice jste se s šikanou setkala? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- agresor
 oběť
 svědek

9. S jakou podobou šikany mezi dívkami jste se setkala? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- zesměšňování, posmívání
- ponižování
- pomluvy
- ignorování/sociální izolace
- vyhrožování
- používání vulgarismů
- fyzické násilí
- psychické vydírání, manipulace
- ničení věcí, manipulace s věcmi šikanované
- Jiné: _____

10. Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi dívkami? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- vzhled
- jinakost
- rodinné zázemí, finanční poměry
- závist
- odlišné zájmy
- nízké sebevědomí
- jiný životní styl/priority/cíle
- prospěch ve škole
- Jiné: _____

11. Svěřila jste se se zkušeností s touto šikanou někomu? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne

12. Byla tato šikana ve Vaší škole řešena? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano, úspěšně
- ano, neúspěšně
- ne
- nevím

13. Jaké následky na Vás tato šikana má/měla? *

Přeskočte na otázku 34

Šikana ve školním prostředí - ne

14. Setkala jste se osobně s šikanou mezi dívkami mimo prostředí SŠ? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
- ne

15. Znáte dívku, která je (byla) ve školním prostředí šikanována jinou dívkou/dívkami? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano *Přeskočte na otázku 29*
 ne *Přeskočte na otázku 29*

Přeskočte na otázku 29

Žena v zaměstnání

16. Cítíte se v pracovním kolektivu mezi kolegyněmi spokojená? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

17. Pocitujete v rámci Vašeho ženského kolektivu v zaměstnání, že si ženy navzájem konkurují a jsou schopny pro lepší sociální postavení různých intrik/pomluv/lží (i v rámci přátelství)? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

18. Myslíte si, že se ve Vašem ženském kolektivu objevují přetvářky/lži/pomluvy, které negativně ovlivňují pohled na Vaši osobu? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

Šikana na pracovišti

ŠIKANÁ = Záměrné a opakované (též manipulativní/agresivní) chování vůči druhému s cílem mu psychicky či fyzicky ublížit, a to při vzájemné nerovnováze sil. Tedy slabší oběť je šikanována mocnějším jednotlivcem nebo skupinou osob, tudíž je neschopna se účinně bránit. Nerovnováha sil mezi aktéry šikany se nemusí týkat výhradně sil fyzických, může se projevovat např.: intelektuální převahou agresora, větší mírou zkušeností, odolnější psychikou, vyšší sociální způsobilostí apod.

Projevy šikany:

PŘÍMÉ – verbální (vyhrožování, nadávání, ponižování, manipulativní příkazy atd.), neverbální (vysmívání, odcizení či ničení osobních věcí atd.), fyzické (kopání, tahání za vlasy apod.)

NEPŘÍMÉ – chování, které záměrně oběť staví do pozice, kdy je vyčleňována z kolektivu, ignorována (o oběti kolují lži a pomluvy, které mají negativní dopad na její sociální status)

19. Setkala jste se osobně na pracovišti s šikanou mezi ženami? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano   *Přeskočte na otázku 20*
 Ne   *Přeskočte na otázku 27*

Šikana na pracovišti - ano

20. Z jaké pozice jste se s šikanou setkala? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- agresor
 oběť
 svědek

21. Jednalo se o: *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- MOBBING (šikana ze strany kolegyň)
- BOSSING (šikana ze strany vedoucích)

22. S jakou podobou šikany jste se setkala? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- zesměšňování, posmívání
- ponižování
- pomluvy
- ignorování/sociální izolace
- vyhrožování
- používání vulgarismů
- fyzické násilí
- psychické vydírání, manipulace
- ničení věcí, manipulace s věcmi šikanované
- Jiné: _____

23. Jaká je (byla) nebo si myslíte, že je (byla) hlavní příčina této šikany mezi ženami? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- vzhled
- jinakost
- rodinné zázemí, finanční poměry
- závist
- odlišné zájmy
- nízké sebevědomí
- jiný životní styl/priority/cíle
- míra pracovních zkušeností
- finanční ohodnocení
- Jiné: _____

24. Svěřila jste se se zkušeností s touto šikanou někomu? *

Označte jen jednu elipsu.

ano

ne

25. Byla tato šikana ve Vašem zaměstnání řešena? *

Označte jen jednu elipsu.

ano, úspěšně

ano, neúspěšně

ne

nevím

26. Jaké následky na Vás tato šikana má/měla? *

Přeskočte na otázku 34

Šikana na pracovišti - ne

27. Setkala jste se osobně s šikanou mezi ženami mimo prostředí zaměstnání? *

Označte jen jednu elipsu.

ano

ne

28. Znáte ženu, která je (byla) v zaměstnání šikanována jinou ženou/ženami? *

Označte jen jednu elipsu.

ano   *Přeskočte na otázku 29*

ne   *Přeskočte na otázku 29*

Přeskočte na otázku 29

Šikana mezi ženským pohlavím

29. Jaká podoba šikany mezi ženským pohlavím je dle Vás nejvíce uplatňována? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

zesměšňování, posmívání

ponižování

pomluvy

ignorování/sociální izolace

vyhrožování

používání vulgarismů

fyzické násilí

psychické vydírání, manipulace

ničení věcí, manipulace s věcmi šikanované

Jiné: _____

30. Jaká příčina šikany mezi dospívajícími dívkami (v prostředí SŠ) hraje dle Vás nejčastější roli? *

Označte jen jednu elipsu.

- vzhled
- jinakost
- rodinné zázemí, finanční poměry
- závist
- odlišné zájmy
- nízké sebevědomí
- jiný životní styl/priority/cíle
- prospěch ve škole
- Jiné: _____

31. Jaká příčina šikany mezi dospělými ženami (v prostředí zaměstnání) hraje dle Vás nejčastější roli? *

Označte jen jednu elipsu.

- vzhled
- jinakost
- rodinné zázemí, finanční poměry
- závist
- odlišné zájmy
- nízké sebevědomí
- jiný životní styl/priority/cíle
- míra pracovních zkušeností
- finanční ohodnocení
- Jiné: _____

32. Svěřila byste se někomu, kdybyste byla jedna z účastnic šikany? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

33. Myslíte si, že následky šikany mezi ženským pohlavím negativně ovlivňují jejich účastnice po zbytek života? *

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

Přeskočte na otázku 34

Závěrečný prostor pro dotazy, připomínky či poznámky

34. Prostor pro dotazy, připomínky či poznámky:
